

Маргарита Андонова
Радост Събева
Жана Загорова

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК ЗА БЕЖАНЦИ

В 1

Маргарита Андонова

Радост Събева

Жана Загорова

Български език

за бежанци
ниво B1

© Маргарита Андонова, текст, 2018
© Радост Събева, текст, 2018
© Жана Загорова, текст и графичен дизайн, 2018
© Български Червен кръст, издател, 2018

Съдържание

Тема	Комуникативни умения	Граматика	Лексика
	Обучаемите могат да:		
1. Животът в града и на село стр. 6	описват хора, предмети и места	- Преговор на род, число и определителен член на съществителните имена - Преговор на род, число, определителен член и степенуване на прилагателните имена - Преговор на степенуване на наречията	- Домашни и диви животни, домашни любимци - Националности
2. Ежедневието ни стр. 14	- говорят за ежедневието си - говорят за бъдещи планове	- Преговор на сегашно време - Преговор на бъдеще време - Преговор на повелително наклонение - Бъдеще време с глаголи от несвършен вид	- Отглаголни съществителни - Маркери за сегашно време - Маркери за бъдеще време
3. Къде си бил? стр. 22	говорят за опита си в миналото	- Преговор на минало свършено време - Преговор на минало неопределено време	Маркери за минало свършено и минало неопределено време
4. Трябва ми почивка стр. 30	- говорят за планове си за почивка - описват места	- Преговор на кратки форми на винителните и дателните лични местоимения - Преговор на пълни форми на винителните и дателните лични местоимения - Преговор на неопределителни, отрицателни и обобщителни местоимения - Преговор на съюзи - Словоред на кратки винителни и дателни лични местоимения	Почивка и курорти
5. Моят любим актьор стр. 39	говорят за любими звезди	- Пълна форма на притежателните местоимения - Кратко възвратно притежателно местоимение	- Филми - Телевизионни предавания
6. Преди години стр. 45	говорят за детството си	Минало несвършено време	Книги
7. Ние се обичаме стр. 51	говорят за приятелите си	Възвратни глаголи	Възвратни глаголи

Тема	Комуникативни умения	Граматика	Лексика
8. Щях да пътувам стр. 57	• говорят за нереализирани планове • изразяват съгласие и несъгласие • изразяват лично мнение	• Бъдеще време в миналото • Условни конструкции	• Градове и села
9. Всичко ще бъде наред стр. 63	• попълват и подават различни документи и формуляри	• Страдателен залог • Словообразуване	• Сродни думи • Административни документи и формуляри
10. Ти какво каза? стр. 70	• предават чужди думи • говорят за географията и историята на България	• Пряка и непряка реч	• География и история
11. Познавам и обичам България (текстове) стр. 76	• География на България в цифри • България – граници и водно богатство • Легенда за Тъмното езеро • Планините на България • Легенда за Рила и Пирин • История на България в дати • Траки, славяни и прабългари • Заветът на хан Кубрат • Хановете • Хан Аспарух, хан Тервел, хан Крум, хан Омуртаг • Златният век • Княз Борис I • Кирил и Методий • Краят на Първата и началото на Втората българска държава • Втората българска държава • Османско владичество и Възраждане • Васил Левски • Христо Ботев • Иван Вазов • Мадарският конник • Несебър		стр. 76 77 78 78 80 81 83 84 85 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96

За учителите

Цел

Основната цел на учебното помагало е да надгради знанията и уменията на обучаемите от предишните нива A1 и A2, за да достигнат самостоятелно ниво на владеење на езика.

За постигането на тази цел се изисва:

- изграждане на комуникативна езикова компетентност;
- придобиване на познания за граматичната структура на езика, давана в определен тематичен контекст;
- формиране на солиден лексикален запас, който осигурява свободно общуване в различни житейски ситуации;
- изграждане на поведенчески стратегии за общуване;
- изграждане на толерантност към културното многообразие;
- придобиване на знания за бита, културата, поведенческите модели и ценностната система на българите.

Ниво

Учебното помагало покрива ниво B1 по Европейската езикова рамка.

Структура

Учебното помагало съдържа 10 урока и сборник текстове за България.

Уроците включват:

- Нови думи – лексика;
- Диалози – езикови функции;
- Граматика – граматически правила;
- Упражнения за новата лексика, езиковите функции и граматиката;
- Текстове.

Учебното помагало има справочник с приложения, преведени на 2 езика: английски и арабски.

Справочникът съдържа 2 приложения:

- Речник – речник на новите думи по уроци;
- Граматика – граматика под формата на таблици и правила.

Методически указания

Учебникът е предвиден за 120 учебни часа.

1 Животът в града и на село

- 1 Кои животни харесвате? Имате ли домашен любимец? Какви диви животни има в страната Ви? Обичате ли да ходите в зоопарка?

ДОМАШНИ ЖИВОТНИ

кон

магаре

крава

теле

кокошка

пиле

овца

агне

ДОМАШНИ ЛЮБИМЦИ

куче

котка

птица

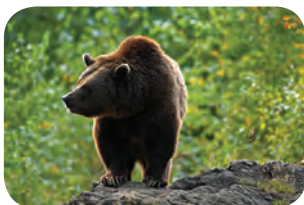

рибка

ДИВИ ЖИВОТНИ

вълк

мечка

лисица

заек

слон

лъв

тигър

маймуна

- 2 Прочетете текста и подчертайте съществителните имена. Попълнете окончанията за мн.ч. в първата таблица и разгледайте останалите таблици.

Митко живее в София. Той е ученик в пети клас. Лятната ваканция прекарва на село при роднини, които имат ферма с много домашни животни. Там има коне, крави, телета, овце, агнета, кокошки и пилета. Конете са любимите животни на Митко. Той ги храни и се грижи за тях. Те също го обичат много.

В София има голям зоопарк. През пролетта и есента Митко често ходи там с приятели. Децата с голям интерес разглеждат дивите животни – вълци, мечки, лисици, маймуни. Има и два лъва, три тигъра и един слон. Най-голямата радост за приятелите е да правят снимки и видеоклипове на маймунките. Те са толкова сладки и забавни – играят, скачат и се катерят по дърветата.

Мечтата на Митко е да стане ветеринарен лекар, защото много обича животните и иска да им помага.

м.р.					
един	ресторант парк	много	ресторант____ парк____	два три	ресторант____ парк____
ж.р.					
една	ферма джамия	много	ферм____ джами____	две три	ферм____ джами____
ср.р.					
едно	кафе село	много	кафе____ сел____	две три	кафе____ сел____

Внимание!

м.р.					
един	театър	много	театри	два три четири	театъра
	компютър		компютри		компютъра
	учебник		учебници		учебника
	вестник		вестници		вестника
	крак		крака	двама трима четирима	крака
	кон		коне		коня
	ученик		ученици		ученици
	работник		работници		работници
	мъж		мъже		мъже
	брат		братя		братя
	баща		бащи		бащи
	дядо		дядовци		дядовци
	човек		хора		души

ж.р.					
една	ръка	много	ръце	две три четири	ръце
	овца		овце		овце
	нощ		нощи		нощи
	вечер		вечери		вечери
	песен		песни		песни
	захар		захар		-
	сол		сол		

ж.р.					
една	пролет	много	-	две три четири	-
	есен		-		-
	младост		-		-
	старост		-		-
	радост		-		-

ср.р.					
едно	мляко	много	млека	две три четири	млека
	яйце		яйца		яйца
	дете		деца		деца
	цвете		цветя		цветя
	око		очи		очи
	ухо		уши		уши

→ Граматика – Число на съществителните имена

3 Извадете от текста в упр. 2 всички имена на животни и напишете формите им за ед.ч., мн. ч. и бройната форма на съществителните от м.р.

един	много	два
кон	коне	коня
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
една	много	две
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
едно	много	две
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

4 Кажете думите в мн.ч.

крак, часовник, компютър човек, мъж, брат, дядо, чичо нощ, вечер, сутрин ръка, песен, филия яйце, цвете, мляко, момче, момиче, дете
--

5 Прочетете текста и подчертайте националностите.

Боряна работи в Червен кръст в София. Всеки ден има срещи с хора от различни страни от Близкия изток – сирийци, иракчани, палестинци, иранци, афганистанци и други. С тях говори на арабски.

Тъй като не знае персийски, с иранците и афганистанците тя говори на английски. С всички се разбира добре.

Боряна се среща с колеги от Червен кръст, които работят в други европейски страни. В София идват англичани, белгийци, французи, гърци, германци и други. Те искат да обменят опит с българските колеги за работата с бежанците, за проблемите им, за техните нужди. Служителите в Червен кръст обичат да работят с хора от различни страни и националности.

един	една	много
германец	германка	германци
сириец	сирийка	сирийци
иракчанин	иракчанка	иракчани
французин	французойка	французи
грък	гъркиня	гърци

Внимание!

сирийка – сирийки

6 Попълнете таблицата.

един	една	много
италианец	италианка	италианци
палестинец	_____	_____
ливанец	_____	_____
иранец	_____	_____
американец	_____	_____
китаец	_____	_____
белгиец	_____	_____
европеец	_____	_____
арабин	_____	_____
българин	_____	_____
турчин	_____	_____
поляк	_____	_____
руснак	_____	_____

7 Работете по модела.

Модел:

Това е автобус.
Автобусът тръгва след десет минути.
Кирил влиза в автобуса.

На масата има книга.
Книгата е на масата.
Аз вземам книгата.

- Това е учебник. Учебник_____ е нов. Ние харесваме учебник_____.
- Това е яке. Яке_____ е евтино. Той купува яке_____.
- Това са столове. Столове_____ са удобни. Ние сядаме на столове_____.
- Това е молив. Молив_____ е син. Детето иска молив_____.
- Това е сладолед. Сладолед_____ е в хладилника. Момичето взема сладолед_____.
- Ния има шал. Шал_____ ѝ е красив. Тя носи шал_____.
- На двора има котка. Котка_____ е малка. Ние играем с котка_____.
- Ние имаме куче. Куче_____ се казва Джорджо. Много обичаме куче_____.
- Те имат апартамент. Апартамент_____ им е голям. Те чистят всеки петък апартамент_____.

8 Напишете подходящия определителен член, където е нужно.

Модел:

Учениците влизат в училището.

- Купувам една баничка_____ и един чай_____.
- Този подарък_____ е за теб.
- През зима_____ вали много сняг.
- Хотел_____ е в център_____ на град_____.
- Познаваш ли това момиче_____?
- Отивам в ресторант_____ „Хепи“.

9 Напишете определителния член на думите в таблицата.

-ТЕЛ + Я(Т)	-АР + Я(Т)
учителят	лекарят
преподавател_____	зъболекар_____
писател_____	аптекарь_____
родител_____	хлебар_____
счетоводител_____	рибар_____

-Й → Я(Т)	+ Я(Т)
музей → музеят	денят
чай → ча_____	път_____
тролей → троле_____	кон_____
трамвай → трамва_____	цар_____
герой → геро_____	крал_____

Внимание!

пазара, пазарът
петела; петелът

10 Напишете подходящия определителен член.

Модел:

Пътят до селото е лош.

- Аптекарь_____ говори с клиенти_____.
- Казвам на лекар_____ какво ме боли.
- Днес на пазар_____ няма много хора.
- Работа_____ на учител_____ е трудна.
- Това са крал_____ и кралица_____ на страната.

11 Прочетете текста и подчертайте прилагателните имена.

Кенан и Лейла са семейство от Сирия. Те имат две деца. Едното е на седем години, а другото е на девет. Кенан е готвач. Той е среден на ръст, малко пълен, със светли очи и кестенява коса. Жена му е ниска, слаба, с тъмна къдрава коса и кафяви очи. И двамата са отговорни и старателни родители. От почти една година са в България.

Сега всички от семейството учат български език. И двете деца са умни. Голямото е ученолюбиво, а малкото е по-разсеяно. Кенан и Лейла са доволни от тях. Спокойни са, защото те ще учат в училище близо до дома им. Децата са щастливи, че ще имат нови приятели.

За съжаление Кенан от два месеца е без работа. Той кандидатства за помощник-готвач в един ресторант. В момента е притеснен, чака да му се обадят по телефона и не знае какво ще му кажат.

Засега Лейла не работи, домакиня е. Тя е много работлива. По цял ден готви и чисти въщи. Ходи и на курс по български. Вечер се чувства уморена. След няколко години, когато децата пораснат, и тя ще търси работа.

12 Отговорете на въпросите.

1. Какъв е Кенан?
2. Каква е жена му?
3. Какви са децата им?
4. От колко време са в България?
5. Кой учи български език?
6. Защо Кенан е притеснен?
7. Какво прави Лейла въщи?

13 Свържете антонимите.

1. отговорен	___ нисък
2. пълен	___ тъжен
3. висок	___ притеснен
4. умен	___ мързелив
5. работлив	<u>1</u> безотговорен
6. весел	___ малък
7. голям	___ сериозен
8. спокоен	___ глупав
9. щастлив	___ слаб
10. усмихнат	___ нещастен

14 Попълнете по модела.

сладък	дълъг	добър
сладка	_____	_____
сладко	_____	_____
сладки	_____	_____

строен	спокоен	траен
стройна	_____	_____
стройно	_____	_____
стройни	_____	_____

беден	самотен	черен
бедна	_____	_____
бедно	_____	_____
бедни	_____	_____

Внимание!

червѐн, червена, червено, червени
чѐрен, черна, черно, черни

15 Работете по модела.

Модел:

Чаят е **по-топъл** от млякото. Капучиното е **най-топло**. (топъл)

1. Блузата е _____ обувките. Якетото е _____. (скъп)
2. Пловдив е _____ Варна. София е _____. (голям)
3. Пирин е _____ Родопите. Рила е _____. (висок)
4. Тортата е _____ шоколада. Захарта е _____. (сладък)

16 Попълнете по модела.

България български българска българско български	Сирия сирийски сирийска сирийско сирийски
Ирак _____ _____ _____	София _____ _____ _____
Испания _____ _____ _____	Англия _____ _____ _____
Турция _____ _____ _____	Европа _____ _____ _____

Внимание!

Франция френски, френска, френско, френски Германия немски, немска, немско, немски германски, германска, германско, германски
--

17 Работете по модела.

Модел:

Той обича **сирийска** храна. (Сирия)

- Слизам на метростанция „_____
университет „Св. Климен Охридски“.
(София)
- Те учат _____ език. (Англия)
- Хамза има хубава _____ кола.
(Германия)
- Купих от Истанбул _____ локум.
(Турция)
- Обичам _____ музика. (Италия)
- Правя _____ салата за гостите.
(Русия)
- Харесвам _____ мода. (Франция)

18 Прочетете диалога и подчертайте съществителните и прилагателните към тях.

Мая: Тази вечер съм на имен ден и се чудя какво да облека.

Лора: Облечи черния панталон и новата светлосива блуза. Много са хубави.

Мая: Добре. Благодаря. Ще взема и тъмносивото сако, защото вечер става студено.

19 Напишете определителния член на прилагателните, като работите по модела.

Модел:

Имам син шал.
Синият шал е копринен.
Харесвам синия шал.
Имам нова рокля.
Новата рокля е розова.
Имам червено портмоне.
Червеното портмоне е хубаво.
Имам черни дънки.
Черните дънки са модерни.

- Сутрин купувам две кафета – дълго и късо. Дълго _____ кафе е за мен, а късо _____ е за колежката ми.
- През зимата нося вълнени ръкавици. Вълнени _____ ръкавици са топли.
- Имам нов телефон. Вече мога да правя снимки с нов _____ телефон.
- Карам японска кола. Доволен съм от японска _____ кола.
- Използвам малък лаптоп. Малк _____ лаптоп е много удобен.
- Всички обичат италианска храна. Италианска _____ храна е много вкусна.

20 Работете по модела.

Модел:

Имам три учебника.
Единият учебник е по български език,
а двата са по английски.
Той има трима братя.
Единият е учител, а двамата са лекари.
Имам три сестри.
Едната е омъжена, а двете не са.
Имам три деца.
Едното е момче, а двете са момичета.

1. Имам три парфюма. Един _____ е френски, а два _____ са английски.
2. На масата има четири палачинки. Една _____ е със сирене, три _____ са с шоколад.
3. За обяд купувам пет кюфтета. Две _____ са за мен, три _____ са за сина ми.
4. В стаята има три бебета. Едно _____ е момиче, а две _____ са момчета.

21 Прочетете текста и отговорете на въпросите.

Миро следва в Софийския университет. Той е студент по химия.

И днес, както всеки ден, е на лекции, но се чувства зле. Боли го силно главата и има температура, затова той си тръгва порано. Върви бавно към поликлиниката, която е близо до университета. Там лекарят го преглежда и му предписва лекарства. Миро отива в близката аптека, но там е много скъпо. Той купува лекарствата от друга аптека, където е по-евтино. После се прибира вкъщи и започва да се лекува.

На следващия ден е по-добре.

1. Какво учи Миро?
2. Как се чувства днес?
3. Кога си тръгва?
4. Как върви към поликлиниката?
5. Какво прави лекарят?
6. Защо не купува лекарства от близката аптека?
7. Как е Миро на следващия ден?

22 Попълнете празните места със следните думи:

добре, много, евтино, зле, рано, бързо

Модел:

Спортистът бяга **бързо**.

1. Боли ме стомахът. Чувствам се _____.
2. Той учи български. Вече може да говори _____.
3. Ани _____ обича да пътува и да прави снимки.
4. Плодовете и зеленчуците на този пазар не са скъпи. Тук е _____.
5. Винаги тръгвам _____ за работа. Не обичам да закъснявам.

23 Работете по модела.

Модел:

Борис се връща от работа в 17:30.
Яна се се връща в 18:00.
Марина се връща в 19:00.
Яна се връща по-късно от Борис.
Марина се връща най-късно.

1. Бялата блуза струва 15 лв., синята – 18 лв., а лилавата – 20 лв.
2. От центъра до офиса Ана върви 15 минути, Петър – 20 минути, а Гергана – 25 минути.
3. Днес температурата е 18 градуса, вчера беше 23 градуса, а онзи ден – 27 градуса.
4. Калин купува 3 килограма ябълки, Явор купува 7 килограма, а Пламен – 10 килограма.

24 Прочетете текста и отговорете на въпросите.

СТОЛИЦАТА НА БЪЛГАРИЯ

София е столица на Република България. Малко градове в Европа могат да се похвалят с толкова древна история – повече от седем хиляди години.

София възниква около горещи минерални извори. И днес те са в центъра на града до старата минерална баня, която сега е музей на столицата.

Най-старото население на това място е тракийското племе серди, затова римляните наричат града Сердика. Това е първото му име. През осми век българите го наричат Средец. А от петнайсети век градът носи името на църквата „Света София“. На гръцки София означава мъдрост.

От 1879 година София е столица на България. Тук се пресичат важни пътища, които свързват Западна Европа с Мала Азия и Близкия Изток.

Градът се намира в западната част на България, в Софийското поле, под планината Витоша. Има надморска височина 550 метра. Населението е около 1 300 000 жители.

София е голям културен център с много забележителности. Тук се намира Боянската църква, известна със стенописите си. Тя е един от седемте паметника на културата в България, защитени от ЮНЕСКО.

Много интересни места за посещение са и Националният исторически музей, Археологическият музей, катедралата „Александър Невски“, бившият царски дворец, който днес е галерия и етнографски музей.

В София има много приятни места за разходка – булевард Витоша, паркът пред НДК, Борисовата градина, Южният парк.

Девизът на София е „Расте, но не старее“.

1. Кога възниква София?
2. Кои са имената на града през годините?
3. Какво означава името София?
4. От коя година София е столица?
5. Какъв е девизът на града?
6. Кои са интересните места за туристи в столицата?
7. Кое е любимото Ви място в София?
8. Разкажете за столицата на страната Ви, за историята и за забележителностите ѝ.

2 Ежедневието ни

- 1 Прочетете текста и подчертайте всички глаголи в сегашно време.

Представям ви семейство Петрови от Пловдив.

Бабата и дядото се казват Мария и Христо. Майката е Елена, бащата – Александър, а децата са Ани и Митко.

Всички живеят заедно в тристаен апартамент. Имат само една баня, затова сутрин им е много трудно. Първо става Александър, взема душ, бръсне се, облича се, закусва и отива на работа. Той има магазин за авточасти. После става Елена. Събужда децата и приготвя закуска. Те ядат сандвичи и пият чай с мед. Митко е ученик в пети клас. Той ходи на училище сам. Ани е на 4 години. Сутрин майка ѝ я води на детска градина и после отива в магазина и помага на Александър.

Последни стават бабата и дядото, защото те не бързат за никъде. Пият кафе, ядат плодове и отиват в парка на разходка за един час. На връщане минават през близкото пазарче и купуват пресни зеленчуци. Следобед баба Мария приготвя ядене и чака всички да се върнат. Обикновено Елена сервира вечерята.

После децата играят, а възрастните гледат телевизия, четат книги или слушат музика.

- 2 Задайте въпроси към отговорите от текста.

Модел:

– **Откъде е семейство Петрови?**
– Семейство Петрови е от Пловдив.

- _____?
Семейство Петрови живее в тристаен апартамент.
- _____?
Елена прави закуска за децата.
- _____?
Митко ходи на училище сам.
- _____?
Сутрин Елена води Ани на детска градина.
- _____?
Мария и Христо стават последни.
- _____?
Те купуват зеленчуци от пазара.

- 3 Попълнете глаголните форми в сегашно време.

Сегашно време – съм			
	(+)	(–)	(?)
аз	съм	не съм	ли съм
ти			
той			
тя			
то			
ние			
вие			
те			

Българин **ли** си? / Не си **ли** българин?
Да, българин съм. / Не, **не** съм.

Сегашно време – А/Я група		
аз	искам	вечерям
ти		
той		
тя		
то		
ние		
вие		
те		

Искаш **ли** вода? / **Не** искаш **ли** кафе?
Да, искам. / Не, **не** искам.

Сегашно време – Е група		
аз	живея	чета
ти		
той		
тя		
то		
ние		
вие		
те		

Сегашно време – И група		
аз	ходя	уча
ти		
той		
тя		
то		
ние		
вие		
те		

Внимание!

Имаш **ли** билет? / Нямаш **ли** билет?
Да, имам. / Не, нямам.

- 4 Извадете глаголите от текста и ги подредете по групи.

А

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

Я

_____	_____
-------	-------

Е

_____	_____
_____	_____

И

_____	_____
-------	-------

- 5 Направете изречения в сегашно време с думите и фразите.

сега, в момента
всеки ден, всяка седмица, всяко лято
винаги, обикновено, често,
понякога = от време на време
рядко, никога не

- 6 Работете по модела.

Модел:

– Всяка сутрин купувам вестници.
А той купува ли?

- Обикновено тръгвам за работа навреме. А те _____?
- Никога не закъснявам за курса по български. А ти _____?
- Аз познавам счетоводителката, а вие _____ я?
- Сутрин винаги пия кафе. А тя _____?

- 7 Попълнете с подходящия глагол.

ходя, правя, каня, мисля, пия, ям,
уча, готвя, благодаря, живея

Модел:

Аз **каня** колегите на гости понякога.

- Ти _____ ли на мач?
- Ние _____ български три пъти в седмицата.
- Вие винаги _____ на учителя.
- Те _____ постоянно за роднините в Дамаск.
- Тя _____ на третия етаж.
- Сутрин той _____ филия с масло и мед и _____ чай.
- Тя _____ зеленчукова супа често.
- Той _____ много хубаво кафе.

- 8 Отговорете на въпросите.

- Какво правите всяка сутрин?
- Какво правите всяка вечер?

- 9 Прочетете диалога и подчертайте фразите с глаголите **искам да, мога да и трябва да**.

- Здравей, Георги. Извинявай, че те безпокоя в почивния ден, но искам да те видя довечера. Може ли?
- Разбира се, Елена. И аз искам да те видя. И не само довечера, искам често да те виждам.
- Тогава можеш ли да дойдеш в кафе „Детелина“ тази вечер?
- О, да. Не само тази вечер мога да дойда. Мога да идвам винаги, когато имам нужда.
- Много си мил. Трябва да направя един превод от арабски на български и имам нужда от помощта ти.
- Чудесно, може би по-често трябва да правим преводи заедно.

Много пъти

Искам да те **виждам** често.
Мога да **идвам** всяка вечер.
Трябва да **права** преводи.

Един път

Искам да те **видя** довечера.
Мога да **дойда** тази вечер.
Трябва да **направя** превода днес.

аз	мога да видя
ти	можеш да видиш
той	може да види
тя	може да види
то	може да види
ние	можем да видим
вие	можете да видите
те	могат да видят

Ти **не** можеш да видиш.

Ти можеш **ли** да видиш?

Ти **не** можеш **ли** да видиш?

- 10 Подчертайте правилната глаголна форма.

Модел:

Трябва да отивам / отида на лекар, боли ме коремът.

- Искаме да тръгваме / тръгнем навреме за концерта. Ще започне след един час.
- Можеш ли всеки понеделник да ми купуваш / купиш вестник?
- Винаги искат да отворят / отворят прозорците.
- Можеш ли да ми даваш / дадеш пари назаем? Утре ще ти ги върна.
- Всяка сутрин трябва да тръгваме / тръгнем навреме за работа. Шефът е много строг.
- Искате ли да идвате / дойдете на гости следващата неделя?

- 11 Прочетете диалога и подчертайте **ДА** конструкциите.

В началото на работния ден в кабинета на Ангел има оперативка. Ето какво казва той:

– Добро утро, колеги! Днес ще имаме важни гости от Полша. Искам да ги посрещнем в конферентната зала. Катя, искам да приготвиш всички документи за подпис. Имате ли други въпроси? Искате ли да обсъдим още нещо?

Добре, ако нямате други предложения, това е всичко.

Много пъти

(Аз) **искам** (ти) да **приготвяш** документите.

Един път

(Аз) **искам** (ти) да **приготвиш** документите.

(Аз) искам (**ти**) да купуваш / да купиш
(**Ти**) искаш (**той**) да купува / да купи
(**Той**) иска (**ние**) да купуваме / да купим
(**Ние**) искаме (**вие**) да купувате / да купите
(**Вие**) искате (**те**) да купуват / да купят
(**Те**) искат (**аз**) да купувам / да купя

12 Сложете глаголите в скоби в правилната им форма.

Модел:

Марио иска ти да **дойдеш** с нас. (дойда)

1. Учителят не иска ти и аз да _____ повече за час. (закъснявам)
2. Искам хората да _____ по-добри. (съм)
3. Той иска децата му да _____ добро образование. (получа).
4. Искате ли аз да ви _____ за домашното? (помогна)
5. Мария иска ли Калин да я _____ до дома ѝ? (изпратя)
6. Ти искаш ли ние да _____ багажа? (приготвя)

13 Прочетете текста и отговорете на въпросите.

Милена е млада учителка по български език в училище "Христо Ботев". Днес е неделя, времето е прекрасно и тя иска да отиде на планина с приятелки, но има много работа. За утре трябва да приготви тест за учениците и затова ще отложи екскурзията за следващия уикенд. Ще остане вкъщи и ще работи.

В понеделник Милена ще отиде по-рано на работа, за да принтира теста за всички ученици, защото вкъщи няма принтер. Ще влезе в час и ще раздаде тестовите. В началото учениците ще бъдат притеснени, но после ще се успокоят и ще работят сериозно. Те са добре подготвени за теста.

След часовете Милена ще се прибере веднага вкъщи, защото трябва да провери тестовите. Това ще ѝ отнеме много време. Ще си легне късно вечерта и сутринта ще излезе пак рано за работа.

И така във вторник, в сряда... всеки работен ден тя ще излиза сутрин рано, ще взема метрото, ще пристига навреме, ще се среща с колегите, ще влиза в час с усмивка и ще преподава новия урок ...

Да си учител не е лесно, но за Милена тази професия е призвание.

1. Къде иска да отиде Милена в неделя и с кого?
2. Защо няма да отиде на екскурзията?
3. Кога ще отиде на работа?
4. Какво ще направи, като влезе в час?
5. Как ще се чувстват учениците в началото на часа?
6. За какво ще бъде тестът?
7. Какво ще направи Милена след работа?
8. Кога ще си легне и кога ще излезе за работа сутринта?
9. Как ще пътува до училището всеки ден?
10. Кога ще пристига на работа?
11. Какво е за Милена учителската професия?
12. Какво е по-трудно – да бъдеш ученик или учител?

Много пъти

Всеки ден тя **ще излиза** рано за работа.

Един път

Утре сутринта тя **ще излезе** рано за работа.

14 Попълнете таблицата с глаголните форми в бъдеще време.

	много пъти	един път
аз	ще излизам	ще изляза
ти		
той		
тя		
то		
ние		
вие		
те		

Аз няма да излизам.
Ти ще излизаш ли?
Ти няма ли да излизаш?

Аз няма да изляза.
Ти ще излезеш ли?
Ти няма ли да излезеш?

15 Работете по модела.

Модел:

Това лято всеки уикенд **ще отивам** в парка на разходка. Този уикенд също **ще отида**. (отивам, отида)

1. Тази седмица те _____ рано.
Във вторник също _____ в 8:30. (ставам, стана)
2. През ваканцията Ева _____ късно. В петък _____ след 23:00. (лягам си, легна си)
3. Стефан е болен и _____ на работа няколко дни. Утре също _____ в офиса.
(не идва, не дойде)
4. Майката всеки ден _____ сандвичи за децата. Утре те ще ходят на екскурзия с класа и тя пак _____ сандвичи.
(приготвям, приготвя)

16 Направете изречения в бъдеще време, като използвате фразите.

всеки ден, всяка вечер, всяко лято
винаги, често, обикновено
след един час
после, след това, след малко
довечера = тази вечер
утре, вдругиден
следващия(т) месец
следващата година = догодина
следващото лято

Модел:

Всеки ден **ще купувам** мляко.
След един час **ще купя** мляко.

17 Прочетете диалога и подчертайте формите на глагола **правя**.

- Добро утро, Мая. Какво правиш?
Мирише на нещо вкусно!
- Добро утро. Правя палачинки.
- О, супер! Ще свършиш ли скоро?
- Мисля, че не. Ще направя по две палачинки за всеки – за мен, за теб, за мама и за тати.
- Не мога да чакам... Умирам от глад!

Правя палачинки.
Ще **направя** две палачинки.
Пия вода.
Ще **изпия** един литър вода.
Ям сандвичи.
Ще **изям** този сандвич.
Пиша имейли.
Ще **напиша** два имейла.
Мия чинии.
Ще **измия** всички чинии.

18 Попълнете с правилната глаголна форма.

Модел:

Аз **ще изям** два сладоледа. (ям / изям)

1. Толкова е жаден, че ще _____ три лимонади. (пие / изпие)
2. Много обичам да _____ арабска храна. (готвя / сготвя)
3. Утре ще _____ една голяма баница. (правя / направя)
4. После ще _____ два имейла – един на брат ми и един на сестра ми. (пиша / напиша)

19 Отговорете на въпросите.

1. Какво ще правите довечера? А утре?
2. Къде ще отидете следващото лято?
Какво ще правите там?
3. Къде ще бъдете следващия месец?

20 Прочетете обещанията на един съпруг и трансформирайте текста, като започнете с: Обещавам, че **утре** ...

Обещавам, че всяка събота ще ставам рано и ще разхождам кучето. После ще правя закуска и ще събуждам теб и децата.

След като закусим, ще мия съдовете. Ще отивам с децата на разходка, а ти ще ходиш на кафе с приятелки. След като се върнем от разходка, ще им помагам за домашната работа. О, забравих... Преди да им помогна за домашното, ще готвя за обяд.

В замяна на това от теб искам само едно – всеки уикенд да ходя на мач с приятелите!

Какво ще кажеш? Съгласна ли си?

Много пъти

След като **се върна**,
аз **ще им помагам** за домашните.
Преди да им **помогна**, **ще готвя**.

Един път

След като **се върна**, аз **ще им помогна**
за домашните.
Преди да им **помогна**, **ще сготвя**.

Внимание!

След като се върна, ...
Преди да се върна, ...

21 Подчертайте правилната глаголна форма.

Модел:

Не **сядай** да се храниш, преди да си
миеш / измиеш ръцете!

1. Не лягай да спиш, преди да си **пишеш** / **напишеш** домашното!
2. Не оставяй вратата отключена, след като **влизаш** / **влезеш** в дома си!
3. Не започвай да готвиш, преди да **купуваш** / **купиш** всички продукти!
4. Покани семейството си на обяд, след като **готвиш** / **сготвиш**!
5. Не отивай на курс по български, преди да **учиш** / **научиш** урока!
6. Обади се на Ани, след като се **връщаш** / **се върнеш** вкъщи!

22 Подчертайте императивните форми в диалога.

- Добър ден, д-р Петрова. Може ли да **вляза**?
- Заповядайте, влезте. Седнете тук и кажете какво има.

сядам – Сядай! Сядайте!
седна – Седни! Седнете!
Не **сядай**! Не **сядайте**!

Внимание!

идвам / дойда – **Ела! Елате!**
Не идвай! Не идвайте!
отивам / отида – **Иди! Идете!**
Не отивай! Не отивайте!
влизам / вляза – **Влез! Влезте!**
Не влизай! Не влизайте!
виждам / видя – **Виж! Вижете!**

- 23** Трансформирайте изреченията по модела.

Модел:

Излез навън, времето е хубаво!
Не излизай навън, вали дъжд!

- Ела вкъщи тази вечер!

- Иди в аптеката!

- Поръчай китайска храна за вечеря!

- Обади ми се тази вечер!

- Влез в метрото!

- Купи кисело мляко!

- Кажки къде е подаръкът!

- Плати сметката!

- 24** Прочетете текста и подчертайте думите, които имат еднакъв корен.

Аз съм домакиня. Всеки ден правя едно и също – чистене, готвене, пране, пазаруване, край няма. Искам да се занимавам с нещо по-интересно. Например учене на чужд език, четене на книги, гледане на филми, рисуване или пеене.

Всъщност мога да правя от всичко по малко – и да чистя, и да уча, и да готвя, и да гледам филми. Да, така ще правя от сега нататък. Ще се срещам често с приятелки, ще ходя на фитнес. Със сигурност ще се чувствам по-добре.

- 25** Напишете глаголите, от които са формирани тези съществителни.

уча	– учене
_____	– пиене
_____	– пушене
_____	– ядене
_____	– чистене
_____	– гладене
_____	– миене
_____	– пране
_____	– готвене
_____	– четене
_____	– писане
_____	– слушане
_____	– говорене

- 26** Попълнете изреченията с думите от упр. 25.

Модел:

Ученето на чужди езици е приятно.

- В България _____ в ресторанти и кафета е забранено.
- В учебника по български има упражнения за _____, _____ и _____.
- Има сандвичи и напитки. Искаш ли нещо за _____ и _____?
- Али е отличен готвач и обича да се занимава с _____.
- _____ на прозорци и _____ на стаите е по-трудно от _____ на ризи.

- 27** Отговорете на въпросите.

- Коя е любимата Ви домакинска работа?
- Какво не обичате да правите вкъщи?
- В България пушенето в ресторанти, кафета и други обществени места е забранено. А във Вашата страна?
- Какво е най-трудно и най-лесно за Вас, когато учите чужд език – говоренето, слушането, четенето или писането? А какво е най-приятно?

28 Прочетете текста и отговорете на въпросите.

КЪЩАТА НА БЪДЕЩЕТО

Искате ли да знаете какъв ще бъде животът в бъдеще, как ще изглеждат хората, в какви домове ще живеят... Ето една идея за къщи, които ще улеснят много живота ни.

Те ще се грижат сами за себе си и за хората в тях. Наричат ги „умни къщи“. Това са сгради, в които ще има система за автоматичен контрол на по-голямата част от процесите в тях. Хората ще могат да програмират какво да става в къщата, когато са в нея или извън нея. Така ще могат да контролират всички електроуреди в дома.

Умната къща ще може:

- да отваря и затваря, да отключва и заключва вратите;
- да вдига и спуска щорите и пердетата;
- да включва и изключва осветлението, телевизорите, компютрите;
- да контролира температурата в стаите;
- да включва алармата при аварии, пожар, влизане на крадци.

Умните къщи ще имат соларни панели. Така ще пестят електричество.

Те ще могат да се контролират чрез електронно табло, дистанционно, компютър и т.н. Ако човек има интернет и смартфон, ще може да управлява дома, в който живее, от която и да е точка на света.

Вече има подобни къщи, но те са малко. Не е далече времето, когато тези къщи-мечта ще станат реалност за повече хора.

1. Как се наричат къщите на бъдещето?
2. Какво ще има в тях?
3. Какво ще могат да програмират хората?
4. Какво ще може да прави умната къща?
5. Как ще могат да се контролират тези процеси?
6. Какво трябва да има човек, за да управлява от дистанция умната къща?
7. Има ли вече „умни къщи“?
8. Искате ли да живеете в такава къща? Защо?
9. В каква къща искате да живеете?
10. Какво искате още да знаете за живота в бъдещето?

3 Къде си бил?

- 1 Прочетете текста и подчертайте глаголите в минало свършено време.

Онзи ден отидохме с мъжа ми до вилата ни. Тя се намира в едно малко планинско село. Пътувахме с колата. По пътя спряхме да обядваме в един ресторант. Нямаше много хора, беше приятно и уютно. Ядохме пица и пихме айрян. Вземме храна и за вкъщи и продължихме за селото ни.

Пристигнахме следобед. Плодовете в градината бяха узрели. Брахме ябълки и круши до вечерта. Когато свършихме с работата, съседите ни дойдоха на гости. Донесоха пресни домати от градината. Направихме салата и седнахме на терасата. Говорихме до късно – за децата, за работата, за родителите ни. Ние им показахме снимки на апартамента ни след ремонта. Мъжът ми разказа няколко вица, смяхме се много. Беше приятна вечер!

пътувам – **пътувах**
пия – **пих**
отивам – отида – **отидох**
спирам – спра – **спрях**
вземам – взема – **взех**

снощи, вчера, онзи ден
през 1964 година
миналия(т) месец, уикенд, понеделник
миналата седмица, година, пролет, есен
миналото лято
преди два часа, преди три дни
преди малко

- 2 Попълнете глаголните форми в минало свършено време.

	-АХ	-ЯХ
аз	пътувах	спрях
ти		
той		
тя		
то		
ние		
вие		
те		

	-ИХ	-ОХ
аз	пих	отидох
ти		
той		
тя		
то		
ние		
вие		
те		

	-ЕХ	-УХ
аз	взех	чух
ти		
той		
тя		
то		
ние		
вие		
те		

Аз не пътувах.
Ти пътува ли? / Ти не пътува ли?

- 3 Направете изречения в минало свършено време с глаголите от упр. 2.

Модел:

Миналата седмица пътувах до Лондон.

Внимание!

аз	бях
ти	беше
той	беше
тя	беше
то	беше
ние	бяхме
вие	бяхте
те	бяха

той	обичаше
тя	искаше
то	знаеше
	имаше
	нямаше

- 4 Извадете глаголите в минало свършено време от текста в упр. 1 и ги подредете по групи.

-АХ

пътувах _____

-ЯХ

-ИХ

-ОХ

-ЕХ

- 5 Сложете глаголите в скоби в правилните им форми.

Модел:

Снощи ние **бяхме** на театър. (съм)

- Вчера ние _____ Националния исторически музей. (посетя)
- През 2015 година Вера и Свилен _____ университет. (завърша)
- Миналата година те _____ в един колежа, но не ги _____ (кандидатствам, приема)
- Преди малко Ана _____ на Маги. (обадя се)
- Вчера аз _____ с новите колеги. (запозна се)

6 Работете по модела.

Модел:

Утре ще започна нова работа.
Вчера **започнах** нова работа.

- Следващия месец Асен и Катя няма да заминат за Египет.
Миналия месец Асен и Катя _____ за Египет.
- След малко те ще се обадят на шефа.
Преди малко те _____ на шефа.
- Вдругиден ще направиш ли фалафели?
Онзи ден _____ ли фалафели?
- Утре вечер ще отидем на купон.
Вчера ние _____ на купон.

7 Работете по модела.

Модел:

Често закъснявам за работа и имам проблеми с шефа.
Вчера **закъснях** за работа и **имах** проблеми с шефа.

- Всяка сутрин ти ставаш много рано.
Вчера сутринта ти _____ много рано.
- Обикновено Вики не идва на гости сама.
Снощи Вики не _____ на гости сама.
- Татяна никога не дава пари назаем на Иван.
Миналия вторник Татяна не _____ пари назаем на Иван.
- Аз понякога посещавам музеи.
Миналата сряда аз _____ Археологическия музей.
- Сутрин обикновено пия кафе с мляко.
Тази сутрин също _____ кафе с мляко.
- За закуска често ям сандвич.
Тази сутрин _____ мюсли.

- 8 Прочетете текста и подчертайте фразите с **исках да, не можах да, трябваше да.**

Миналата седмица имах сериозен проблем с кръста и трябваше да отида на лекар. Той искаше да ми сложи инжекция против болките, но аз не исках. Страхувах се много. Тогава той ми предписа болкоуспокояващи таблетки, но не можах да ги купя, защото аптеката беше затворена.

Взех ги на следващия ден. Пих ги няколко дена, защото исках да оздравея бързо. Благодарение на това лекарство сега съм добре.

Миналата седмица аз **трябваше да** отида на лекар.
Не можах да купя лекарство.
Исках да оздравея.

- 9 Попълнете таблицата.

аз	не можах да купя
ти	
той	
тя	
то	
ние	
вие	
те	

Той **искаше да** отиде на кино.
Той **не искаше да** отиде на кино.
Той **искаше ли да** отиде на кино?
Той **не искаше ли да** отиде на кино?

Той **трябваше да** учи.
Той **не трябваше да** учи.
Той **трябваше ли да** учи?
Той **не трябваше ли да** учи?

- 10 Работете по модела.

Модел:

Той не иска да яде грах.
Вчера той **не искаше да яде** грах.

- Тя иска да види изложбата на известния български художник Златю Бояджиев.
Миналия петък тя _____ изложбата на известния български художник Златю Бояджиев.
- Ние трябва да тръгнем навреме за автогарата.
Вчера ние _____ навреме за автогарата.
- Не можеш ли да намериш ключовете за колата?
Снощи ти не _____ ключовете за колата?

- 11 Попълнете правилните форми на глаголите по модела.

Модел:

Миналата година ние **трябваше да** пътуваме с кораб. (трябва да пътувам)

- Вчера той _____ подарък за Мила. (искам да купя)
- Преди една седмица те _____ за Италия. (трябва да замина)
- През 2005 г. тя _____ в София. (не мога да дойда)
- Миналото лято вие _____ нов офис? (искам да отворя)

- 12 Отговорете на въпросите.

- Какво искахте да направите миналия уикенд, но нямате време?
- Къде не можахте да отидете миналото лято?
- Какъв език искахте да учите в училище?
- В колко часа трябваше да станете тази сутрин?
- Какво трябваше да свършите вчера, но не можахте?

- 13** Прочетете диалозите и подчертайте глаголите в минало неопределено време.

- а.** – Разбрах, че си започнал нова работа.
– Да, започнах миналата седмица.
– Страхотно! Радвам се за теб.
- б.** – Знаеш ли, че Хасан е заминал за Ирак?
– Да, снощи разбрах.
- в.** – Мъжът ти е направил чудесни фалафели!
– Да, защото е работил в арабски ресторант в Дамаск.
- г.** – Къде си учил?
– Учил съм в гимназия „Иван Вазов“.

- 14** Попълнете таблицата с липсващите форми на глагола **съм**.

Минало неопределено време	
аз	съм работил(а)
ти	___ работил(а)
той	___ работил
тя	___ работила
то	___ работило
ние	___ работили
вие	___ работили
те	___ работили

Аз **съм** работил в арабски ресторант.
Ти **не** си работил в ресторант.
Ти работил **ли** си?
Ти не си **ли** работил?

Аз **съм** работил в училище. =
Работил **съм** в училище.

- 15** Следвайте модела.

Минало свършено време	Минало свършено причастие
ходих	ходил, -а, -о, -и
учих	
говорих	
работих	
готвих	
правих	
писах	
играх	
пътувах	
гледах	
взех	
чух	
живях	живял, -а, -о, живели

- 16** Отговорете на въпросите положително или отрицателно.

Модел:

– Писал ли си стихове?
– Да, писал съм.

- Пътувал ли си с кораб?
Не, _____.
- Ходили ли са в Йордания?
Да, _____.
- Учили ли сте руски?
Не, _____.
- Играла ли е шах?
Да, _____.
- Карали ли сте колело?
Не, _____.

- 17** Попълнете таблицата.

Минало свършено време	Минало свършено причастие
бях	бил, -а, -о, -и
ядох	ял,
четох	чел,
дадох	дал,
можах	могъл, могла, -о, -и
дойдох	дошъл, дошла, -о, -и
отидох	отишъл,

доведох	довел, -а, -о, -и
заведох	
влязох	влязъл, влязла, влязло, влезли
излязох	
облякох	облякъл, облякла, облякло, облекли
съблякох	

- 18** Напишете глаголите в скоби в минало неопределено време.

Модел:

Те **са яли** пилешки шишчета. (ям).

- Баща ми _____ в Румъния. (съм)
- Полина _____ много книги. (чета)
- Някой _____ преди мен. (дойда)
- Петър _____ цветя на Нина. (подаря)
- Те _____ на кино. (отида)

- 19** Прочетете диалога и подчертайте глаголите в минало неопределено време.

- Ало, скъпи! Заведе ли детето на детска градина?
- Не. Още не съм го завел.
- Е, как така? Всяка сутрин го водиш навреме. Какво е станало?
- Спокойно! Забавихме се малко, защото Сашко още не е закусил. Ще вземем такси. Вече съм го поръчал. Ще дойде след десет минути.

ВОДЯ

завеждам – заведа – завел

Заведе ли децата на детска градина?
Още не съм ги завел.

довеждам – доведа – довел

Доведе ли децата от училище?
Още не съм ги довел.

- 20** Работете по модела.

Модел:

– Мария сготви ли за обяд?
– Не, **още не е сготвила**.

- Ти направи ли мекици за закуска?
Не, _____.
- Взехте ли зеленчуци от пазара?
Не, _____.
- Те изтеглиха ли пари от банкомата?
Не, _____.
- Ина, получи ли картички за Коледа?
Не, _____.
- Децата излязоха ли на двора?
Не, _____.

- 21** Прочетете диалога и подчертайте глаголите в минало неопределено време.

- Знаеш ли къде е шофьорската ми книжка? Не мога да я намеря.
- Сигурно си я сложил при другите документи в малката чантичка, както обикновено. Къде може да е?
- Няма я там. Навярно съм я загубил някъде.
- А може би си я оставил в колата? Иди да видиш!
- Права си, намерих я в колата. Забравил съм я там.

Може би
Сигурно
Вероятно
Навярно

е превел статията.

22 Работете по модела.

Модел:

- Снима ли амфитеатъра, когато беше на екскурзия в Пловдив?
- Може би **съм го снимал, не помня.**

1. – Ти почерпи ли Даниела за новата кола?
– Сигурно _____.
Бях много развълнувана и не си спомням.
2. – Ти изключи ли печката?
– Вероятно _____.
Трябва да проверя.
3. – Децата изядоха ли закуската?
– Може би _____.
Сега ще видя.
4. – Ти взе ли билетите?
– Сигурно _____.
Да, в чантата ми са.

23 Прочетете диалозите и подчертайте глаголите в минало неопределено време.

- a. – Пресичала ли си улицата на червено?
– Да, няколко пъти съм пресичала. Ще се постарая това да не се повтори. Опасно е.
- б. – Попълвал ли си документи на български сам?
– Да, много пъти съм попълвал сам документи на български.

пресичам – пресичал
попълвам – попълвал
идвам – идвал
давам – давал
ставам – ставал
помагам – помагал

Още не **съм попълнил** документа.
Много пъти **съм попълвал** документи.

Колко пъти си ходил на море?
Много пъти съм помагал на съседите.
Няколко пъти съм се обаждал на Иво.
Два-три пъти съм влизал в тази банка.

24 Работете по модела.

Модел:

Вие колко пъти **сте се качвали** на връх Мусала? (качвам се)

1. Няколко пъти той _____ писма до директора. (пиша)
2. Четири пъти ние _____ Лондон. (посещавам)
3. Вие колко пъти _____ книга на приятел? (подарявам)
4. Те много пъти _____ баница със спанак. (купувам)
5. Колко пъти ти _____ в новия ни офис? (идвам)
6. Поне четири пъти _____ тази комедия. (гледам)

25 Подчертайте вярната форма.

Модел:

Жоро е идвал / е дошъл няколко пъти у нас.

1. Може би те са закъснявали / са закъснели за срещата в 17:00 часа.
2. Много пъти сме правили / сме направили шопска салата.
3. Тя още не е идвала / не е дошла на курса по български. Закъснява с 15 минути.
4. Колко пъти сте посрещали / сте посрещнали Лейла на летището?

- 26 Прочетете диалога и подчертайте глаголите в минало неопределено време.

- а. – Сутринта Мишо отиде ли на урок по математика?
– Не, не е отишъл. Той отдавна не е ходил на уроци по математика.
- б. – Катя обади ли ти се снощи?
– Не, скоро не ми се е обаждала.
- в. – Виждала ли си някога бяла мечка?
– Не, никога не съм виждала.
- г. – Добър ден, Нина. Каква приятна среща!
– Здравей, Ваня. Откога не съм те виждала! Изглеждаш чудесно.

Досега не съм плащал онлайн.
Скоро не съм се срещал с Ана.
Отдавна не съм те виждал.
Откога не съм идвал тук!

– Влизал ли си **някога** в този музей?
– Не, **никога не** съм влизал.

- 27 Работете по модела, като използвате: **откога не, отдавна не, скоро не, никога не, досега не**.

Модел:

– Хайде да отидем на мач!
– Много добра идея!
Отдавна не съм ходил на мач.

1. – Хайде да направим торта!
– Супер! _____

2. – Хайде да поканим гости в събота вечер!
– Съгласна съм! _____
3. – Хайде да купим сладолед!
– Чудесно! _____
4. – Хайде да излезем на разходка!
– Добре! _____
5. – Хайде да се видим довечера!
– Прекрасно! _____
6. – Хайде да поръчаме спагети!
– Чудесна идея! _____

- 28 Подчертайте вярната форма.

Модел:

Михаил може би още не отиде / **не е отишъл** на работа.

1. Той още не купи / не е купил зеленчуци от пазара.
2. Те никога не бяха / не са били в САЩ.
3. Отдавна не видяхме / не сме виждали баба и дядо.
4. Сигурно майка ми забрави / е забравила парите вкъщи.
5. В събота вечерта направих / съм направила вкусни сармички.
6. Децата ти някога пътуваха / пътували ли са със самолет?
7. Скоро не ходих / не съм ходил на опера.

- 29 Отговорете на въпросите.

1. Каква храна не сте яли отдавна?
2. Каква българска храна сте готвили?
3. В кои големи български градове не сте ходили досега?
4. Откога не сте пътували с влак?
5. Кое е най-интересното място, където сте били?
6. В кои страни сте живели?
7. Какви филми сте гледали скоро?
8. Къде сте учили във Вашата страна?
9. Какво са работили родителите Ви?
10. Какво не сте правили никога досега?

30 Прочетете текста и отговорете на въпросите.

АЛА ОТ ИРАК

Казвам се Ала. От Ирак съм. Женен съм за Ханан и имаме три деца. В България сме от седем години.

Живели сме на няколко места в страната. Минали сме през много трудности, срещали сме всякакви хора – и услужливи, и неуслужливи. Сменили сме много квартири и хазаи. Децата ни са учили в различни училища – и в арабски, и в български.

Често сме молили за услуги приятели и познати. Рядко са ни отказвали помощ, обикновено са ни помагали, за което сме им благодарни.

Жена ми никога не е ходила на работа, но аз съм работил на доста места – продавал съм дрехи втора употреба, пекъл съм хляб, бил съм и строител. Не е лесно да поддържаш петчленно семейство.

Накрая реших да започна собствен бизнес. Миналата година взех пари назаем от приятели и отворих своя пекарна в центъра на града. В Ирак съм бил пекар и разбирам от този занаят.

Сега работата върви добре. Жена ми много ми помага. Тя е много сръчна и работлива. Печелим добре и дори започнах да връщам парите на приятелите. Доволни сме от живота.

1. Къде е живяло семейството на Ала и Ханан в България?
2. В какви училища са учили децата им в страната?
3. От кого са искали помощ, когато са имали нужда?
4. Какво е работил Ала в България?
5. Къде се намира пекарната му?
6. Кой му е помогнал за новия бизнес?
7. Как върви сега животът на Ала и на семейството му?
8. Какво сте работили преди да дойдете тук?
9. Работили ли сте в България и какво?
10. Имате ли желание и възможност да започнете собствен бизнес?

4 Трябва ми почивка

1 Прочетете диалога и подчертайте местоименията.

- Мила, реших да стана пилот.
- Така ли? Защо?
- Познаваш ме – много обичам да летя със самолет, но нямам пари.
- Разбирам те! Обичам те! Ще пътуваме заедно!

2 Попълнете таблицата.

аз	ме
ти	_____
той	_____
тя	_____
то	_____
ние	_____
вие	_____
те	_____

Мони вижда Деян.
Мони **го** вижда.
Мони **не го** вижда.
Мони вижда **ли го**?

Ето го!
Няма го!

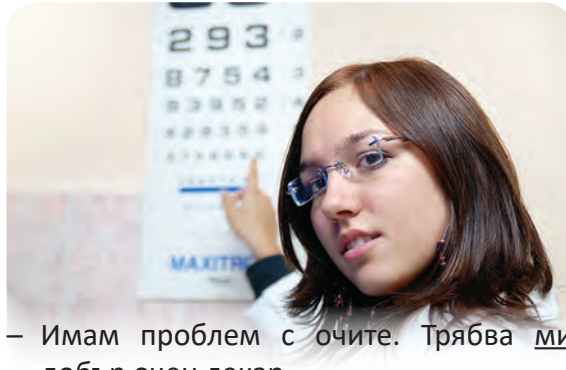
3 Работете по модела.

Модел:

Ваня затваря ли вратата?
Да, затваря я. / Не, не я затваря.

1. Петя търси ли очилата?
2. Сашо и Таня харесват ли картината?
3. Катя поздравява ли учителя?
4. Включваш ли компютъра?
5. Слушате ли новините сутрин?

4 Прочетете диалога и подчертайте местоименията.

- Имам проблем с очите. Трябва ми добър очен лекар.
- Да. Препоръчвам ти д-р Иванова. Тя е много добър специалист. Искаш ли да ѝ се обадим?

5 Попълнете таблицата.

аз	ми
ти	_____
той	_____
тя	_____
то	_____
ние	_____
вие	_____
те	_____

Иво помага на Али.
Иво **му** помага.
Иво **не му** помага.
Иво помага **ли му**?

Той се обажда на
Радина.
Той **й се** обажда.
Не й се обажда.
Обажда **ли й се**?

Внимание!

Трябва **ми** помощ! Трябват **ми** пари!
Харесва **ми** морето!
Харесват **ми** планините!

6 Работете по модела.

Model:

Помагаме на децата.
Помагаме им. Ние им помагаме.

1. Благодарят на домакинята.
2. Вярвам на Константин.
3. Камен се обажда на Валя и Жоро.

7 Работете по модела.

Модел:

Той има нужда от съвет.
Трябва му съвет.

1. Имаме нужда от по-голяма маса.
2. _____
3. Имам нужда от ново яке.
- _____

8 Работете по модела.

Модел:

Аз харесвам полата.
Харесва ми полата.

1. Детето харесва лаптопа.
2. _____
3. Харесват баницата.
- _____
3. Харесват цветята.
- _____

9 Подчертайте местоименията в диалога.

- Майката чете ли на децата приказката за Пепеляшка?
- Да, чете им я всяка вечер, защото знае, че я обичат много.

Плащам сметката. Плащам **я**.
Плащам на сервитьора. Плащам **му**.
Плащам сметката на сервитьора.
Плащам **му я**.

Платих **му я**. = Аз **му я** платих.
Не му я платих.
Платих **ли му я**?
Не му ли я платих?

10 Работете по модела.

Модел:

Секретарката приготвя документите на служителите.
Секретарката им ги приготвя.

1. Мая връща книгата на Мартин.
2. _____
3. Антон показва църквата на туристите.
4. _____
4. Те продадоха ли къщата на клиента?
5. _____
5. Подариха цветята на Лора.
6. _____
6. Обясних правилото на студента.
7. _____
7. Ти препоръчваш ли ресторанта на Милена?
8. _____
8. Плащам заплата на работниците.
- _____

11 Подчертайте местоименията в диалозите.

- а.** – Искаш ли да посрещнеш Леда на летището?
- Да, искам да я посрещна.
- б.** – Можеш ли да се обадиш на Йордан за срещата утре вечер?
- Да, мога да му се обадя.
- в.** – Трябва ли да обясниш новите думи на учениците?
- Да, трябва да им ги обясня.

12 Работете по модела.

Модел:

Искаме да видим новата изложба.
Искаме да я видим.

1. Трябва да включиш нощната лампа.

2. Можеш ли да помогнеш на брат ми?

3. Емил не иска ли да продаде колата?

4. Трябва да благодарим на лекаря.

5. Тя не може да изключи пералнята.

6. Искаш ли да гледаме филма?

13 Подчертайте местоименията в диалозите.

- Скъпа, приближава Нова година. Къде според теб е най-добре да посрещнем празника? Имаме много покани.
- Според мен е най-добре да отидем в Банско у Жоро и Катя. С тях винаги е весело.
- Чудесно, съгласен съм с теб.

14 Попълнете липсващите местоимения в таблицата.

аз	мен(е)
ти	_____
той	_____
тя	_____
то	_____
ние	_____
вие / Вие	_____
те	_____

за мен
от мен
с мен
до мен
според мен
у мен
при мен
на мен

15 Работете по модела.

Модел:

Бонбоните са от **нея**. (тя)

1. Отиваме на море без _____. (вие)
2. Мина живее при _____. (той)
3. Всяка вечер ходя на гости у _____. (те)
4. Между _____ и _____ има голяма разлика в годините. (той/тя)
5. Според _____ трябва да вечеряте порано. (аз)

16 Подчертайте местоименията в диалозите.

- а. – Ще ни обясните ли това правило?
– Да. Ще Ви го обясня. Правилото не е трудно. Ще го научите бързо.
- б. – Пепи, няма ли да ми отговориш на въпроса?
– Съжалявам, скъпи. Няма да ти отговоря сега. Имам много работа.

17 Работете по модела.

Модел:

Той ще гледа филма.
Той ще го гледа.
Той няма да го гледа.
Той ще го гледа ли?
Той няма ли да го гледа?

1. Тя ще изяде пицата.

2. Те ще слушат новините.

18 Работете по модела.

Модел:

Няма ли да помогнеш на старата жена?
Няма ли да ѝ помогнеш?

1. Няма ли да пишете на Иван?

2. Няма ли да се обадят на Жоро и Мария?

3. Няма ли да дадеш на детето бонбони?

19 Подчертайте местоименията в диалозите.

- Знаеш ли, че учителят по английски е забранил на учениците да използват телефони в час?
- А учителят по немски им е позволил. Разбира се, учениците са много доволни.
- Така ли? А използвали ли са ги на последния тест?
- Мисля, че не.

Аз съм чел тази книга.
Аз съм **я** чел(а). = Чел(а) съм **я**.
Ти си **я** чел(а). = Чел(а) си **я**.
Ние сме **я** чели. = Чели сме **я**.
Вие сте **я** чели. = Чели сте **я**.
Те са **я** чели. = Чели са **я**.

Внимание!

Той **я** е чел. = Чел **я** е.
Тя **я** е чела. = Чела **я** е.
То **я** е чело. = Чело **я** е.

Не съм я чел.
Чел **ли** си я?

Внимание!

Не я е чел.
Чел **ли** я е?

20 Трансформирайте изреченията по модела.

Модел:

Аз съм слушал тази песен.
Аз съм я слушал.
Аз слушал ли съм я?

1. Ти си купил кафе със сметана.

2. Те са слушали новините.

3. Зука е нарисувала нова картина.

4. Ние сме отворили прозорците.

21 Прочетете примерите и трансформирайте изреченията по модела.

Аз съм **му** казал(а). = Казал(а) съм **му**.

Внимание!

Той **му** е казал. = Казал **му** е.

Аз съм **му** се обадил(а). =
Обадил(а) съм **му** се.

Внимание!

Той **му** се е обадил. = Обадил **му** се е.

Модел:

Ана е помогнала на Мартин.
Ана му е помогнала.
Помогнала ли му е?

1. Вие сте отговорили на директора.

2. Те са платили на касиерката.

3. Емилия се е обадила на колегите си.

3. Изпратете колет на роднините в Ирак.

4. Не продавайте цигари на непълнолетни!

5. Покажете центъра на туристите!

22 Подчертайте местоименията в диалога.

- Мамо, не ми купувай малък шоколад. Купи ми най-големия.
- Не трябва да ядеш толкова сладко.
- Моля те, купи ми го.

Кажи ми истината!
Кажи **ми я**!
Не ми казвай отговора!
Не **ми го** казвай!

Внимание!
Обади **ми се** довечера!
Не ми се обаждай довечера!

23 Работете по модела.

Модел:

Дай ми телефона!
Дай ми го! Не ми го давай!

1. Купи играчката на детето!

2. Кажете ми новия адрес!

24 Прочетете диалозите и подчертайте местоименията.

- а.** – Някой чука на вратата.
– Нищо не чувам. Никой не чука.
- б.** – Алекс, купи някакъв сандвич.
– Съжалявам, но в това заведение няма никакви сандвичи. Има само пици.

25 Попълнете липсващите местоимения в таблицата.

кой	някой	никой
колко		
къде		
кога		
какъв		
каква		
какво		
какви		
	нещо	нищо

26 Попълнете изреченията с местоимения от таблицата в упр. 25.

Модел:

Жаден съм. Искam **нещо** за пиене.

1. Не съм гладна. Не искам _____ за ядене.
2. Искаме да отидем _____ през уикенда, но не знаем точно къде.
3. Ходила ли си _____ в Солун?
4. _____ не иска да работи през почивните дни.
5. _____ не съм правила баница с праз.
6. Имам нужда от _____ торбичка за покупките.
7. Нямам _____ храна в хладилника. Празен е.

27 Прочетете диалозите и подчертайте обобщителните местоимения.

- а.** – Имам зеленчукова градина на село и всяко лято правя зимнина. А ти правиш ли?
– Да, разбира се. Всяка есен правя лютеница и къпоолу.
- б.** – Каква музика обичаш да слушаш?
– Слушам всякаква музика, но предпочитам рок.
- в.** – Всички имат ли учебници, тетрадки и химикалки?
– Да, всички от групата имат всичко необходимо за учене.

всеки месец, **всяка** седмица,
всяко лято, **всички** хора

Обичам да ям **всичко**.

всякакъв чай / **всякаква** музика /
всякакво кафе / **всякакви** плодове

28 Попълнете празните места с обобщители местоимения.

Модел:

Всеки понеделник имам урок.

1. _____ хора искат да са здрави.
2. _____ човек мечтае за добър живот.
3. Ям _____ храна – и българска, и арабска, и италианска.
4. Тя иска _____ или нищо.
5. _____ лято ходя на море, а _____ зима – на планина.
6. Искам във _____ страни да има мир.

29 Прочетете диалозите и попълнете липсващите съюзи в таблицата.

- а.** – Проф. Христов, може ли да ме прегледате без записан час?
– Ще приема първо тези, които предварително са записали час за преглед. Вие трябва да изчакате. Ще Ви прегледам накрая.
- б.** – Как ще обзаведете апартамента?
– Както иска жена ми. Тя избира мебелите.

защо	защото
кога	_____
къде	_____
как	_____
кой	_____
коя	_____
кое	_____
кои	_____

30 Попълнете празните места със съюзи.

Модел:

Това е жената, **която**
говори арабски добре.

1. Искам да уча френски, _____ ми трябва.
2. Ела да пием чай вкъщи, _____ имаш свободно време.
3. Искам да живея в страна, _____ няма зима.
4. Не харесвам хора, _____ се държат грубо.
5. Готвя така, _____ ме е учила майка ми.
6. _____ не работи, не трябва да яде. (българска поговорка)
7. _____ търси, намира. (поговорка)

31 Прочетете диалозите и обърнете внимание на разликата между **ако** и **дали**.

- a. – Ако имате възможност, идете да гледате балет в Операта утре вечер.
– Не знам дали мъжът ми ще иска да дойде.
- б. – Веси, ти пита ли Петър дали иска да гледа балет?
– Да, питах го. За моя изненада, той се съгласи.

Ако мога, ще дойда.
Не знам **дали** ще имам време.
Питах го **дали** ще дойде.

32 Попълнете празните места с **ако** или **дали**.

Модел:

Ако имам време, ще отида на кино.

1. Знаеш ли _____ ще получим заплата утре?
2. Децата всеки ден ме питат _____ ще ходим на море.
3. Ще отида на планина, _____ не вали дъжд.
4. _____ имам много пари, ще помагам на бедните.
5. Не знам _____ да купя колело или мотор.
6. Трябва сам да решиш _____ ще отидеш в Германия или ще останеш тук.

33 Прочетете диалозите и подчертайте съюзите.

- a. – Габи, хайде на обяд някъде извън офиса.
– Добре. Ще дойда с теб, макар че не съм гладна. Първо обаче ме почакай да приключа с фактурите.
- б. – Ще кандидатствам за българско гражданство.
– За да кандидатстваш, трябва да знаеш български много добре. Затова е нужно да общуваш с българи и да учиш сериозно езика.
- в. – Какво ще правиш довечера?
– Или ще отида на мач, или ще остана у нас и ще го гледам по телевизията.

или	Какво искаш – сандвич или хамбургер?
и	Имам кола и мотор.
но / обаче	Имам учебник, но нямам тетрадка.
а	Аз имам брат, а тя има сестра.
макар че / въпреки че	В парка нямаше много хора, въпреки че времето беше хубаво.
за да	Отидох до магазина, за да купя хляб.
затова	Навън вали дъжд, затова вземи чадър.
и..., и ...	Той има и молив, и химикалка.
или ..., или ...	Или ще се обадя, или ще отида да го видя в офиса.
нищо ..., нищо ...	Не искам нищо чай, нищо кафе.

34 Попълнете празните места със съюзи от таблицата.

Модел:

Уча английски, **въпреки че** ми е трудно.

- Искам да отида на екскурзия до Боровец с приятели, _____ трябва да работя през уикенда.
- _____ четеш книги на български, трябва да знаеш езика много добре.
- Ще отида на разходка в парка, _____ времето не е много хубаво.
- Той не иска _____ чай, _____ кафе.
- Аз имам двама синове, _____ тя има три дъщери.
- Купих си от мола яке с качулка _____ скиорска шапка.
- Къде ще отидеш след курса – вкъщи _____ на пазар?
- Тази сутрин излязох късно за работа и _____ дойдох с такси.
- Искам да уча _____ френски, _____ английски.
- Ще облека _____ синия, _____ сивия пуловер.

35 Попълнете празните места, като използвате дадените думи.

с, нетърпение, пещери, всеки, на, но, въпреки че, или, времето, на, или ... или ..., реките, върхове

Обичам да ходя _____ планина _____ приятели. _____ съм много зает, _____ месец намирам време да изляза _____ чист въздух. Харесвам реките, езерата и водопадите в планините ни. Затова искам да съм близо до тях.

С приятелите ми _____ плуваме в _____, _____ се качваме на високи _____. Оттам гледката е невероятна. Напоследък ни харесва да влизаме в дълбоки _____. Вътре е малко страшно, _____ красиво.

Когато _____ е хубаво, играем на някоя горска поляна футбол _____ волейбол. Обичаме да спортуваме, но на открито. Не ни харесва да ходим на фитнес.

Чакам с _____ следващото ни пътуване.

36 Прочетете текста на стр. 38 и отговорете на въпросите.

- Защо Милад не е ходил никъде на почивка в България?
- Къде иска да почива през лятото?
- Какво му препоръчва Вальо?
- Къде се намира Боровец?
- Каква е зимата в Пампорово?
- Кой е най-старият ски курорт в България?
- Какъв е Никола Вапцаров?
- Кой е най-хубавият курорт в страната Ви? Разкажете за него.
- Ходили ли сте на почивка в България? Разкажете за нея.

КЪДЕ ДА ОТИДА НА ПОЧИВКА?

– Здравей, Милад, как си? Отдавна не съм те виждал.

– Здравсти, Вальо! Чувствам се уморен. Рядко ходя на почивка. Или много работя и нямам време, или работя малко и нямам пари. Това лято ще имам и почивни дни, и пари. Мисля да отида някъде на море. Чудя се къде. Дай ми някаква идея, не познавам още добре България.

– Зависи какво искаш. В големите летни курорти Слънчев бряг, Златните пясъци, Албена има много заведения и атракции, но е пълно с хора и е шумно. Аз предпочитам село Лозен, на юг от Бургас.

– Там ли ще ходиш това лято на почивка?

– Не, ще отида някъде на планина, но само за една седмица. Аз съм скиор, затова предпочитам да взема по-дълъг отпуск през декември. Ще отидем с приятели на ски в Банско. Ако искаш, можеш да дойдеш с нас.

– Благодаря за поканата. Никога не съм бил там. Хубаво ли е?

– Според мен Банско е най-доброто място за ски в България. Намира се в Пирин планина и напоследък там ходят много скиори – не само българи, но и чужденци. Пистите са чудесни, а в града има страхотни механи. В Банско е роден един от най-големите поети на България – Никола Вапцаров.

– Чувал съм, че в България има и други добри места за ски.

– Да, едно от тях е Боровец. Той е най-старият зимен курорт в страната. Намира се в планината Рила, близо до София. Предлага отлични условия за каране на ски и планински туризъм. Зимата там е мека и с много сняг. Друг голям ски курорт е Пампорово. Той е в Родопите, на юг от Пловдив. Там също е прекрасно за ски и обикновено е слънчево.

– Много искам да дойда с вас, но за съжаление не мога да карам ски.

– Няма проблем. Ние почти всеки уикенд ходим на Витоша. Там също има писти, дават и ски под наем. Ела някой уикенд с нас и ще ти дадем първите уроци. Ако ти хареса, ще се запишеш на курс при ски инструктор.

5 Моят любим актьор

- 1 Прочетете текста за семейството на Стефан и трансформирайте текста по модела.

Това е моето семейство.
Моят баща се казва Димитър, а моята майка се казва Стефка. Моите родители живеят на село. Аз често ходя там през уикенда и им помагам.

Модел:

Това е семейството ми.

	м.р.	ж.р.	ср.р.	мн.ч.
ми	мой	моя	мое	мои
ти	твой	твоя	твое	твои
му	негов	негова	негово	негови
й	неин	нейна	нейно	нейни
му	негов	негова	негово	негови
ни	наш	наша	наше	наши
ви	ваш	ваша	ваше	ваши
им	техен	тяхна	тяхно	техни

м.р.	ж.р.	ср.р.	мн.ч.
моя(т)	моята	моего	моите
твоя(т)	твоята	твоего	твоите
неговия(т)	неговата	неговото	неговите
нейния(т)	нейната	нейното	нейните
неговия(т)	неговата	неговото	неговите
нашия(т)	нашата	нашето	нашите
вашия(т)	вашата	вашето	вашите
техния(т)	тяхната	тяхното	техните

- 2 Свържете кратките и пълните форми на притежателните местоимения.

1. ми	___ негов
2. ти	___ наш
3. му	___ неин
4. й	___ техен
5. му	<u>1</u> мой
6. ни	___ ваш
7. ви	___ твой
8. им	___ негов

- 3 Допълнете изреченията, като следвате модела.

Модел:

Стефан има кола. Тази кола е **негова**.

- Мая има колело. Това колело е _____.
- Аз имам скъпи дрехи. Тези дрехи са _____.
- Ние имаме нов апартамент. Този апартамент е _____.
- Те имат две деца. Тези деца са _____.
- Ти имаш много приятели. Тези приятели са _____.

- 4 Работете по модела.

Модел:

списанието ти – **твое**то списание

столът ми _____
 къщата ни _____
 книгите ти _____
 приятелите ми _____
 моливът ти _____
 бебето й _____
 учебникът му _____
 учениците им _____
 ваканцията ми _____
 мъжът й _____
 кафето му _____
 селото ни _____
 кучето Ви _____

очилата ѝ _____
кухнята им _____
работата ѝ _____
синът ни _____
телефонът Ви _____
жена ти _____
детето ми _____
офисът им _____
стаята ви _____
семейството им _____

5 Трансформирайте изреченията по модела.

Модел:

Телефонът му е нов.
Неговият телефон е нов.

- В хола ни има голяма маса.
В _____ хол има голяма маса.
- Ще ходя на гости на сестра ѝ.
Ще ходя на гости на _____ сестра.
- Ще се върнем с колата ми.
Ще се върнем с _____ кола.
- Чаят ти е до компютъра.
_____ чай е до компютъра.
- Децата им са на екскурзия.
_____ деца са на екскурзия.
- Това е учителката ви по български.
Това е _____ учителка по български.

6 Отговорете отрицателно.

Модел:

– Този учебник твой ли е?
– **Не, не е мой. Моят е тук.**

- Този лаптоп техен ли е?
– Не, _____.
- Тези салати ваши ли са?
– Не, _____.
- Това палто нейно ли е?
– Не, _____.
- Тези документи наши ли са?
– Не, _____.
- Това капучино мое ли е?
– Не, _____.
- Тази химикалка негова ли е?
– Не, _____.

7 Трансформирайте пълните форми в кратки и задайте въпроси.

Модел:

Моето кафе е горещо.
Кафето ми горещо ли е?

- Техните гости са тук.

- Неговият дядо живее в Бургас.

- Нейната стая е светла.

- Нашият багаж е в таксито.

- Вашият офис е нов.

- Това са вашите места.

8 Работете по модела.

Модел:

Как се казва леля ти?
Как се казва твоята леля?

- Къде е банката му?

- Колко струва чантата ѝ?

- Къде са билетите им?

- Какъв е адресът ви?

- Кое е палтото Ви?

- Кои са колегите ти?

9 Разкажете за семейството на Абдул.

- 10** Прочетете текста и подчертайте кратките притежателни местоимения. След това ги заменете със съответните дълги форми.

Нашата лятна ваканция

Казвам се Матилда и съм германка. Живея в Берлин. С приятеля ми Камен решихме да прекараме лятната ваканция в България. Това е родината му и той често се връща там. Купихме подаръци за семейството му, приготвихме всичко за пътуването ни. Полетът ни беше приятен, пристигнахме бързо.

На летището се срещнахме със сестра му и заедно отидохме при родителите им. Те живеят в малка къща. Къщата им е в хубав град близо до морето. Останахме там две седмици. Камен има много приятели. Запознах се с тях. Беше интересно.

Много харесах съседите им – младо симпатично семейство с две деца. Момчето се казва Иво и ходи на училище. Училището му е в съседния град. Той трябва да пътува всеки ден. Момичето е Ася, на две години. Баба ѝ се грижи за нея вкъщи, докато родителите ѝ са на работа. Ася имаше рожден ден и го празнувахме в градината им. Беше чудесно.

Ваканцията ни беше страхотна. Чакам с нетърпение следващото лято.

Аз съм Камен. Работя като компютърен специалист в Германия. С приятелката ми Матилда бяхме в България за лятната ни ваканция.

Матилда не знаеше нищо за България, но след това пътуване е влюбена в страната ми.

За съжаление ваканцията беше кратка, но със сигурност ще се върнем пак.

- 11** Разгледайте снимките и прочетете изреченията под тях.

Това е майка **ми**.
Аз говоря с майка **си**.

Това е сестра **ти**.
Ти се обаждаш на сестра **си**.

Това са приятелите **му**.
Той чака приятелите **си**.

Това е бебето **й**.
Тя играе с бебето **си**.

Това са родителите **му**.
То обича родителите **си**.

Това са гостите **ни**.
Ние се снимаме с гостите **си**.

Това са колегите **ви**.
Вие работите с колегите **си**.

Това са децата **им**.
Те помагат на децата **си**.

→ Граматика – Кратко възвратно притежателно местоимение

12 Работете по модела.

Модел:

Катя има брат. Тя обича брат **си**.
Иво има сестра. Аз харесвам сестра **му**.

1. Камен има нова кола. Камен кара колата ____.
2. Филип има хубаво колело. Ева кара колелото ____.
3. Ти имаш малък апартамент. Ние сме в апартамента ____.
4. Мила има голяма къща. Мила е в къщата ____.
5. Борислава има приятел. Тя чака приятеля ____.
6. Иванови имат дъщеря. Аз чакам дъщеря ____.
7. Синовете на Петрови живеят в Америка. Те често говорят със синовете ____.
8. Децата ми имат нова учителка. Аз говоря с учителката ____.
9. Ръцете ми не са чисти. Мия ръцете ____.
10. Ани има дълга коса. Майката на Ани мие косата ____.

13 Работете по модела.

Модел:

Децата имат добър учител.
Те обичат **учителя си**.

1. Ние имаме две кучета.
Всеки ден разхождаме _____
_____ в парка.
2. Явор има голям кредит.
Той плаща _____.
3. Зоя и Мая имат баба и дядо на село.
Те обичат _____ и _____.
4. Силва има брат в Лондон.
Тя се обажда на _____ често.
5. Галя има ново яке.
Тя облича _____.
6. Аз имам хубав скъп телефон.
Харесвам _____.
7. Вие имате синя химикалка.
Вие пишете с _____.

- 14** Прочетете текста и подчертайте видовете филми.

Тази вечер Емил е на кино с приятелите си Цветан, Здравко, Лилия и Ина. Ще гледат историческия филм „Бурята“. Пред касата има много хора и голяма опашка за билети. Едно момиче се приближава до тях и им казва, че е студентка и прави анкета, свързана с киното. Нейният въпрос е „Какви филми предпочитате да гледате?“.

Ето отговорите:

Емил: За мен най-интересни са историческите филми, защото се интересувам от история. Чета много исторически книги. Обичам също документални и военни книги и филми. Любимият ми телевизионен канал е „History“. Не обичам романтични филми.

Цветан: Най-често гледам екшъни, също харесвам приключенските и научнофантастичните филми.

Здравко: Падам си по комедиите, гледам често и музикални филми.

Лилия: Любимите ми филми са романтичните и анимационните. Имам малка сестра и постоянно гледам детски филми с нея.

Ина: Предпочитам да чета книги. Понякога с майка ми гледаме криминални сериали. Тя следи всички сериали по телевизията.

- 15** Отговорете на въпросите.

1. Къде гледате филми обикновено – вкъщи или на кино?
2. Колко често гледате филми?
3. Какви филми предпочитате да гледате?
4. Какви филми не обичате?
5. Кой е любимият Ви телевизионен канал?

- 16** Разгледайте картинките от упр. 11 и помислете сцени от какъв тип филми изобразяват. Поставете заглавия на тези филми според картинките.

- 17** Прочетете текста на стр. 44 и напишете професиите.

Микеле	– актьор, певец
Карла	– _____
Питър	– _____
Ален	– _____
Али	– _____
Калина	– _____

- 18** Какви други професии знаете?

- 19** Прочетете текста отново и отбележете Вярно (✓), Грешно (×) или Не знам (?).

1. Калина е приятелка на Албена и Стоян. ☐
2. Микеле е българин. ☐
3. В залата има много млади хора. ☐
4. Албена и Стоян седят на последния ред. ☐
5. Микеле има две деца. ☐
6. Книгата на Микеле ще се казва „Мечтите ми“. ☐
7. Актьорът иска да се върне в България. ☐
8. Приятелите поръчват пица. ☐
9. Калина предлага да напишат сценарий за криминален филм. ☐

- 21** Довършете изреченията.

1. Чакам с нетърпение да ...
2. Сигурен / Сигурна съм, че ...
3. Очарован(а) съм от ...
4. Мечтая за ...
5. Доволен / Доволна съм, че ...
6. Щастлив(а) съм, че ...

- 22** Разкажете за любимия си актьор или актриса.

- 23** Покажете снимки на семейството си и приятелите си и разкажете за тях, като използвате дългите форми на притежателните местоимения.

МОЯТ ЛЮБИМ АКТЬОР

В кино „Олимпия“ днес има среща с известния италиански актьор и певец Микеле Белучи след премиерата на филма му „Моята последна любов“ – романтична комедия. Залата на киното е пълна с негови почитатели и всички очакват с голямо нетърпение срещата. Талантливият актьор се радва на голяма популярност тук.

Албена и Стоян го харесват много. Албена обича неговите песни, знае много от тях. Стоян го харесва повече като актьор. Той е гледал всичките му филми. Албена и Стоян седят на първия ред.

Тяхната приятелка Калина е преводачката на Микеле и тя е запазила тези места специално за тях. Калина е сигурна, че приятелите ѝ ще бъдат много щастливи. Тя познава цялото семейство на актьора. Той е женен за испанка. Жена му Карла е музикантка. Техните деца са студенти. Единият им син, Питър, е художник, а другият, Ален, е танцьор. Дъщеря им, Али, е балерина.

Калина представя госта. Той разказва за живота, работата и семейството си. Очарован е от публиката и чувства, че хората го обичат. Споделя, че пише книга за най-важните неща от живота си, за проблемите и за мечтите си. Книгата му ще е готова до края на годината и ще се казва „Бъди себе си“. След това иска да пътува в различни страни, да се върне в България отново и да посети най-красивите места в страната. Мечтае за дълга почивка.

След срещата тримата приятели отиват на вечеря. Поръчват вкусна храна, но ядат малко. Всички са развълнувани. Калина е доста уморена, но е доволна, че всичко мина добре. Албена повтаря няколко пъти колко талантлив, чаровен и пълен с енергия е нейният любим актьор. Стоян е впечатлен от неговия оптимизъм и желание за нови проекти. Калина предлага да напишат сценарий за документален филм за най-старите културни паметници в София и да го покажат на Микеле. Албена и Стоян приемат веднага. Приятелите остават до късно в ресторанта. Щастливи са, че са заедно.

6 Преди години

- 1 Прочетете изреченията под картинките и подчертайте глаголите.

Обикновено ставам рано.
В събота също станах рано.
Когато нямах деца, ставах късно.

Всеки ден пия кафе.
Вчера също пих кафе.
Когато бях студентка, пиех много кафе.

Всяка сутрин идвам в офиса в 7:30.
Тази сутрин дойдох в 8:00
През лятото идвах в 10:00.

Сега уча български език.
Снощи учих български пак.
Когато бях ученик, учех английски език.

Понякога ходя на кино в мола.
Миналата сряда ходих на кино пак там.
Когато бях млада, ходех на кино често.

Играя футбол редовно.
Миналия уикенд играх
футбол с приятели.
Миналата година играех
баскетбол в училище.

Често купувам зеленчуци от супера.
Днес купих зеленчуци също оттам.
Преди купувах зеленчуци от пазара.

Ям риба два пъти в седмицата.
Миналата сряда ядох риба вкъщи.
Когато бях дете, не ядях риба.

Минало несвършено време	
аз	-Х
ти	-ШЕ
той / тя /то	-ШЕ
ние	-ХМЕ
вие	-ХТЕ
те	-ХА

	(+)	(-)	(?)
аз	ходех	не ходех	ходех ли
ти	ходеше	не ходеше	ходеше ли
той тя то	ходеше	не ходеше	ходеше ли
ние	ходехме	не ходехме	ходехме ли
вие	ходехте	не ходехте	ходехте ли
те	ходеха	не ходеха	ходеха ли

А/Я група (сегашно време)			
-АХ група		-ЯХ група	
аз	плащах	аз	приготвях
ти	плащаше	ти	приготвяше
той тя то	плащаше	той тя то	приготвяше
ние	плащяхме	ние	приготвяхме
вие	плащяхте	вие	приготвяхте
те	плащаха	те	приготвяха

Е и И група (сегашно време)			
-ЕХ група		-ЯХ/Е група	
аз	работех	аз	четях
ти	работеше	ти	четеше
той тя то	работеше	той тя то	четеше
ние	работехме	ние	четяхме
вие	работехте	вие	четяхте
те	работеха	те	четяха

работя – работех
четя – четях

→ Граматика – Минало несвършено време

2 Поставете глаголите в правилната група в минало несвършено време.

вечерям, вземам, влизам, връщам се,
вървя, живея, заминавам, затварям,
мога, нося, обаждам се, отварям, пиша,
правя, сменям, спя, чета, ям

-АХ група	-ЕХ група
вземах	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
-ЯХ група	-ЯХ/Е група
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

3 Прочетете диалога и подчертайте глаголите в минало несвършено време.

Ивета и Ваня се срещат често в книжарницата до университета, където учат. Двете момичета имат общо хоби – много обичат да четат и да купуват книги. Книжарницата е едно от любимите им места, има богат избор на книги и приятно кафе. Момичетата познават всички, които работят тук, и винаги се чувстват прекрасно.

Тази вечер те се срещнаха отново. Ивета купи новия роман на известна писателка от Канада. Книгата се казва „Моите детски години“. Ивета избра исторически роман за войните в Европа, но не го купи, защото нямаше пари в момента.

После приятелките отидоха в едно малко заведение близо до книжарницата. Ивета поръча капучино и сок, а Ваня – едно малко еспreso.

Ивета: Толкова съм доволна, че вече имам тази книга. Приятно ми е да чета за детските години на известните. Защо не ми разкажеш за твоите детски години?

Ваня: Е, аз не съм известна, но ще ти разкажа. Прекарвах всичките си ваканции на село при баба и дядо. Те живееха в малка къща близо до реката в селото. Имахме кокошки, две кози и крава. Събуждах се късно, четях в леглото, знаех, че няма училище и можех да спя до късно. Баба и дядо отглеждаха зеленчуци в градината, имаше и плодове. Закусвах с удоволствие, всичко беше толкова прясно и вкусно. В селото имаше доста деца. Всички живееха в различни градове, но идваха за ваканциите през лятото. Играехме от сутрин до вечер, дори няхаме време за обяд. Баба ми

беше сърдита, търсеше ме из цялото село и носеше филия хляб, сирене и домати от градината. Тичахме по поляните, плувахме в реката, ловяхме риба. Почти всяка вечер ходехме на кино. Беше много весело. Чувствах се свободна. Искан да се върна назад във времето, отново да чуя гласовете на баба и дядо, да съм малкото дете, което само мечтае и играе.

Ивета: За какво мечтаеше?

Ваня: Мечтаех да стана лекарка, после мечтаех да стана актриса. А ти какво правеше като дете?

Ивета: Моите баба и дядо живееха в града, през ваканциите ходехме на море, печяхме се на слънцето, разхождахме се, купувах ми много сладолед. Пътувахме и посещавахме интересни места из България. Баба ми беше учителка по английски и аз учех английски с нея. Дядо беше винаги зает, той беше преводач и превеждаше книги. Мисля, че любовта ми към книгите идва от тях.

Ваня: Искаш ли да се срещнем следващата седмица пак?

Ивета: Разбира се! Лека седмица!

Ваня: До скоро!

4 Какво правехте като дете? Какво правите сега? Попълнете таблицата и използвайте информацията, за да разкажете за детството си и за живота си сега.

сега	като дете
живея в България	
уча български	
гледам сериали	
чета книги	
карам колело	
готвя	
ходя на фитнес	
лягам си късно	
пия кафе	

Модел:

Сега живея в България,
Като дете живеях в ...

- 5 Разгледайте картинките от упр. 1 и трансформирайте глаголите в 3 л. ед.ч., а след това в 3 л. мн.ч. Следвайте модела.

Модел:

Всеки ден Аля **пие** кафе
в 8:00 сутринта.
Вчера също **пи** кафе.
Когато беше студентка,
пиеше много кафе.

Всеки ден Фатима и
Мохамед **пият** кафе.
Вчера също **пиха** кафе.
Когато бяха студенти,
пиеха много кафе.

- 6 Напишете глаголите в минало несвършено време.

Когато Марин **беше** (съм) студент,
_____ (живея) в малък
апартамент, _____ (ходя)
на лекции всеки ден, _____
(чета) и _____ (уча) много.

Сутрин _____ (ставам)
рано, _____ (тичам),
_____ (плувам), а вечер
_____ (работя).

Най-много _____ (обичам)
уикендите. Тогава _____
(оставам) къщи, _____
(спя) до късно, _____ (готвя),
_____ (ям), _____
(срещам се) с приятели и _____
(разхождам се).

_____ (съм) чудесно
време.

- 7 Поставете глаголите в правилната форма в минало несвършено време.

- Ние _____ на китара.
(свиря)
- Ти къде _____ празниците?
(прекарвам)
- Вие често _____ телефона
си. (забравям)
- Те _____ с приятели.
(излизам)
- Тя винаги _____ навреме.
(пристигам)
- Ние _____ гости на
вечеря. (каня)
- Той не _____ нищо за
това. (казвам)
- Вие _____ ли за работа?
(закъснявам)
- Ние _____ решения за
проблемите. (намирам)
- Те _____ работа след
10:00 часа. (започвам)

- 8 Прочетете изреченията под картинките и подчертайте глаголите.

Докато се разхождаше,
Мария слушаше музика.

Докато Катя правеше салата,
Стефан работеше на лаптопа.

9 Работете по модела.

Модел:

Докато Мария **четеше** (чета), Иван **танцуваше** (танцувам) в клуба.

1. Докато той _____
(работя), тя _____
(гледам) децата.
2. Докато те _____ (пиша),
тя _____ (слушам)
музика.
3. Докато ние _____
(чакам), той _____
(пазарувам).
4. Докато вие _____ (правя)
чай, ние _____ (чистя).
5. Докато той _____
(говоря), тя _____
(мълча).
6. Докато ние _____ (живея)
в Лондон, те _____
(идвам) често.
7. Докато вие _____ (спя),
ние _____ (уча).
8. Докато детето _____
(играя), майка му _____
(приготвя) храната.

10 Работете по модела.

Модел:

Иво **отваряше** прозореца,
а Ани го **затваряше**. (отварям, затварям)

1. Ели и Рони _____ в
метрото, а Петър _____.
(качвам се, слизам)
2. Някои хора _____ в мола,
а други _____. (влизам,
излизам)
3. Мила _____ нов проект,
а Стоил _____ неговия.
(започвам, свършвам)
4. Аз _____ от Милано, а
Яна _____ за Мадрид.
(пристигам, заминавам)
5. Детето _____ на училище,
а майка му _____ от
работа. (отивам, връщам се)

11 Прочетете изреченията под картинката и подчертайте глаголите.

Когато баба ѝ дойде, Рая ядеше пица
и пиеше мляко. Майка ѝ миеше чиниите,
а брат ѝ се приготвяше за училище.

12 Отговорете на въпросите.

Модел:

Какво правеше Иво, когато Надя влезе?
Той четеше книга. (чета книга)

1. Какво правеха Андрей и Лидия, когато
ти отиде в офиса? (търся документите)
2. Какво правеше ти, когато Рада се
обади? (работя)
3. Какво правехте Вие, когато тя се върна
от работа? (приготвям вечеря)

13 Работете по модела.

Модел:

Когато те се срещнаха за пръв път,
тя **учеше** медицина.

1. Когато Вие се обадихте, аз
_____. (закусвам)
2. Когато ние излязохме на разходка,
_____ вятър. (духам)
3. Когато ти тръгна за работа, бебето
_____. (спя)
4. Когато той видя Ралица, тя
_____ на спирката. (чакам)

14 Прочетете текста и отговорете на въпросите.

ЕХ, ЧЕ ПАРТИ БЕШЕ!

В петък Виолета имаше рожден ден. Покани ни на гости в къщата си. Аз отидох късно, защото трябваше да свърша много неща преди това.

Когато пристигнах, всички приятели бяха там и се забавляваха. Беше доста шумно.

Рени и Радос свиреха на китара. Петя се обаждаше по телефона си. Росица и Тодор играеха на карти. Силвия и Митко танцуваха. Милена говореше с Киро и се смееше. Юлия и Янко пиеха кола и ядяха торта. Яна рисуваше в бележника си и обясняваше нещо на Таня, която седеше до нея. Веско пушеше на терасата и отговаряше на съобщенията си в телефона.

Виолета ходеше между гостите и питаше кой какво иска за ядене и пиене. Изглеждаше много щастлива. Очевидно се радваше, че има толкова гости на рождения си ден.

Снежа, най-добрата приятелка на Виолета, сервираше напитките, а Крум ги приготвяше. Роза миеше чиниите, Дора ѝ помагаше – слагаше ги в шкафа. Ани готвеше нещо на печката и пееше. Нели изглеждаше малко нервна. Тя влизаше и излизаше от стаята, чакаше приятеля си Емо, който закъсняваше, както обикновено. Приятелката на Илко, която е от Дания, само се усмихваше мило на всички и мълчеше. Тя беше в София от два месеца и не знаеше български. Мишо поръчваше още пици по телефона. Дора обясняваше нещо на Христо, но той не разбираше и отново я питаше.

Обичам много приятелите си. Беше страхотно, че успяхме да се съберем и да празнуваме заедно този важен празник за Виолета. Останахме до сутринта. Е, следващият ден беше събота.

1. Кой имаше рожден ден ?	4. Къде седеше Таня?
2. Какво правеха Силвия и Митко?	5. Защо Нели беше нервна?
3. Кой играеше на карти?	6. Какво поръчваше Мишо по телефона?

7 Ние се обичаме

1 Прочетете изреченията под картинките. Подчертайте възвратните глаголи.

Аз събуждам детето в 8:00 часа.

Аз се събуждам в 7:30 часа. =
Събуждам се в 7:30

Аз реша детето.

Аз се реша. =
Реша се.

Аз храня котката.

Аз се храня. =
Храня се.

Аз приготвям закуската.

Аз се приготвям за парти. =
Приготвям се за парти.

Аз се обличам. = Обличам се.
Аз **не** се обличам. = Не **се** обличам.
Обличаш **ли** се? / Не се **ли** обличаш?

→ Граматика – Възвратни глаголи

2 Поставете правилния глагол.

Модел:

Камен **мие** чиниите.
Вие **се миете** в банята.
(мия се / мия)

- Силва _____ дъщеря си.
Ние _____ бързо.
(обличам / обличам се)
- Марин _____.
Той _____ сина си.
(обувам / обувам се)
- Калина _____ кучето в парка.
Аз _____ в планината.
(разхождам / разхождам се)
- Те в колко часа _____?
Ема къде _____ кучето?
(храня / храня се)
- Ангел _____ и ляга да спи в 22:00.
Сия _____ палтото на внука си.
(събличам / събличам се)
- Ние _____ пред вратата.
Боряна _____ обувките на децата.
(събувам / събувам се)
- Вие _____ вечерята.
Стоян и Мила _____ за училище. (приготвям / приготвям се)

3 Отговорете на въпросите.

- В колко часа се събуждате обикновено?
- Къде се храните на обед и вечер?
- Къде обичате да се разхождате?
- Обичате ли да миете прозорците?
- Събувате ли се, когато сте на гости?
- Кой приготвя закуска в семейството Ви?
- Как се подготвяте за пътуване?

4

Прочетете изреченията под картинките.
Кои са възвратните глаголи?

Таня обича Теодор.
Теодор обича Таня.
Те **се обичат**. = **Обичат се**.

Зоя прегръща Тони.
Тони прегръща Зоя.
Те **се прегръщат**. = **Прегръщат се**.

Арни познава Мона.
Мона познава Арни.
Те **се познават**. = **Познават се**.

Ние се обичаме. = Обичаме се.
Ние **не** се обичаме. = **Не** се обичаме.
Обичате **ли** се? / Не се **ли** обичате?

→ Граматика – Възвратни глаголи

- 5 Прочетете текста и подчертайте възвратните глаголи.

Казвам се Мария. Цвета е най-добрата ми приятелка. Познаваме се от деца. Родителите ни се познават също добре. Живеем в съседни къщи. Поздравяваме се за всички празници, понякога празнуваме заедно. Семействата ни се уважават много. Цвета е студентка по медицина в Германия, а аз уча история в Софийския университет.

Когато Цвета е тук, ние се срещаме всеки ден и ходим на кино или ресторант. Понякога излизаме и с други приятели и се виждаме в центъра на града. През уикенда често ходим на Витоша или пътуваме из страната.

Това лято ходихме заедно на море. Бяхме на къмпинг в Гърция и прекарахме чудесно – карахме сърф, плувахме, тичахме по плажа.

Мисля, че Цвета е влюбена в брат ми Емил. Те се харесват много, търсят се по телефона често и говорят много дълго. Това е страхотно – най-добрата ми приятелка и брат ми се обичат.

Нямам търпение да кажа на родителите си!

- 6 Преобразувайте текста по модела.

Модел:

Мария и Цвета се познават от деца.

- 7 Отговорете на въпросите.

1. Кога и къде се виждате с приятелите си?
2. Познавате ли се със съседите си?
3. Поздравявате ли се с тях?
4. Обичате ли да ходите на къмпинг?

- 8 Прочетете изреченията под картинките и подчертайте възвратните глаголи.

Рени помага на Стоян.
Стоян помага на Рени.
Те си помагат. = Помагат си.

Юлиан звъни на Симо.
Симо звъни на Юлиан.
Те си звънят по телефона. =
Звънят си по телефона.

Петя говори на Румен.
Румен говори на Петя.
Те си говорят. = Говорят си.

Те си пишат. = Пишат си.
Те не си пишат. = Не си пишат.
Пишат ли си? / Не си ли пишат?

→ Граматика – Възвратни глаголи

9 Изберете **СЕ** или **СИ**. Работете по модела.

Модел:

Ти целуваш Ани.
Ани те целува.
Вие **се** целувате. Целувате **се**.
Целувате ли **се**?

1. Вили казва всичко на Мери.
Мери казва всичко на Вили.
Те _____ казват всичко.

2. Женя прави снимки на децата.
Децата правят снимки на Женя.
Те _____ правят снимки.

3. Аз те питам.
Ти ме питаш.
Ние _____ питаме.

4. Мариан гледа Наталия.
Наталия гледа Мариан.
Те _____ гледат.

5. Ти изпращаш имейли на Диана.
Тя ти изпраща имейли.
Вие _____ изпращате имейли.

6. Лора чака Мила.
Мила чака Лора.
Те _____ чакат пред киното.

7. Соня разказва на Петър вицове.
Петър разказва на Соня вицове.
Те _____ разказват вицове.

10 Работете по двойки и изпълнете командите.

1. Изпратете си съобщения на български по телефона!
2. Говорете си три минути само на български!

11 Прочетете изреченията. Отбележете тези, които са верни за Вас.

Гладен съм. Яде ми се хамбургер.

Жаден съм. Пие ми се сок.

Скучно ми е.
Чете ми се интересна книга.

аз	Спи ми се.	Не ми се спи.
ти	Спи ти се.	Не ти се спи.
той	Спи му се.	Не му се спи
тя	Спи й се.	Не й се спи.
то	Спи му се	Не му се спи.
ние	Спи ни се.	Не ни се спи.
вие	Спи ви се.	Не ви се спи.
те	Спи им се.	Не им се спи.

Спи **ли** ти се?
Не ти **ли** се спи?

Граматика – Възвратни глаголи

12 Следвайте модела.

Модел:

Той иска да пие вода.

Пие му се вода.

Не му се пие вода.

1. Аз искам да работя.

2. Соня иска да танцува.

3. Ели и Нели искат да учат.

4. Вие искате да ходите на кино.

5. Ние искаме да се разхождаме.

6. Ти искаш да слушаш музика.

7. Детето иска да кара колело.

13 Задайте въпроси по модела.

Модел:

Гледа му се хубав филм.

Гледа ли му се хубав филм?

1. Играе им се баскетбол.

2. Яде им се сладолед.

3. Пътува му се до Италия.

4. Тича ни се в парка.

5. Спи ти се.

6. Кара ѝ се скъпа кола.

7. Ходи ми се на почивка.

14 Попълнете празните места с правилните фрази от списъка.

разхожда ми се, излиза ми се,
спи ми се, играе ми се,
не ми се яде, не ми се става,
не ми се ходи, не ми се пие,
ти се прави, ти се яде, ти се пие

Тази сутрин Ана попита сина си:

– Какво _____ за
закуска, какво _____ ?

Той ѝ отговори:

– Нищо _____,
нищо _____ .
_____ рано,
_____ много.

Ана го попита:

– Какво _____ ?

Той ѝ каза:

– _____ цял ден на
компютъра, _____ на
детска градина, _____
с приятели, _____ с
тях в парка.

Ана му отговори

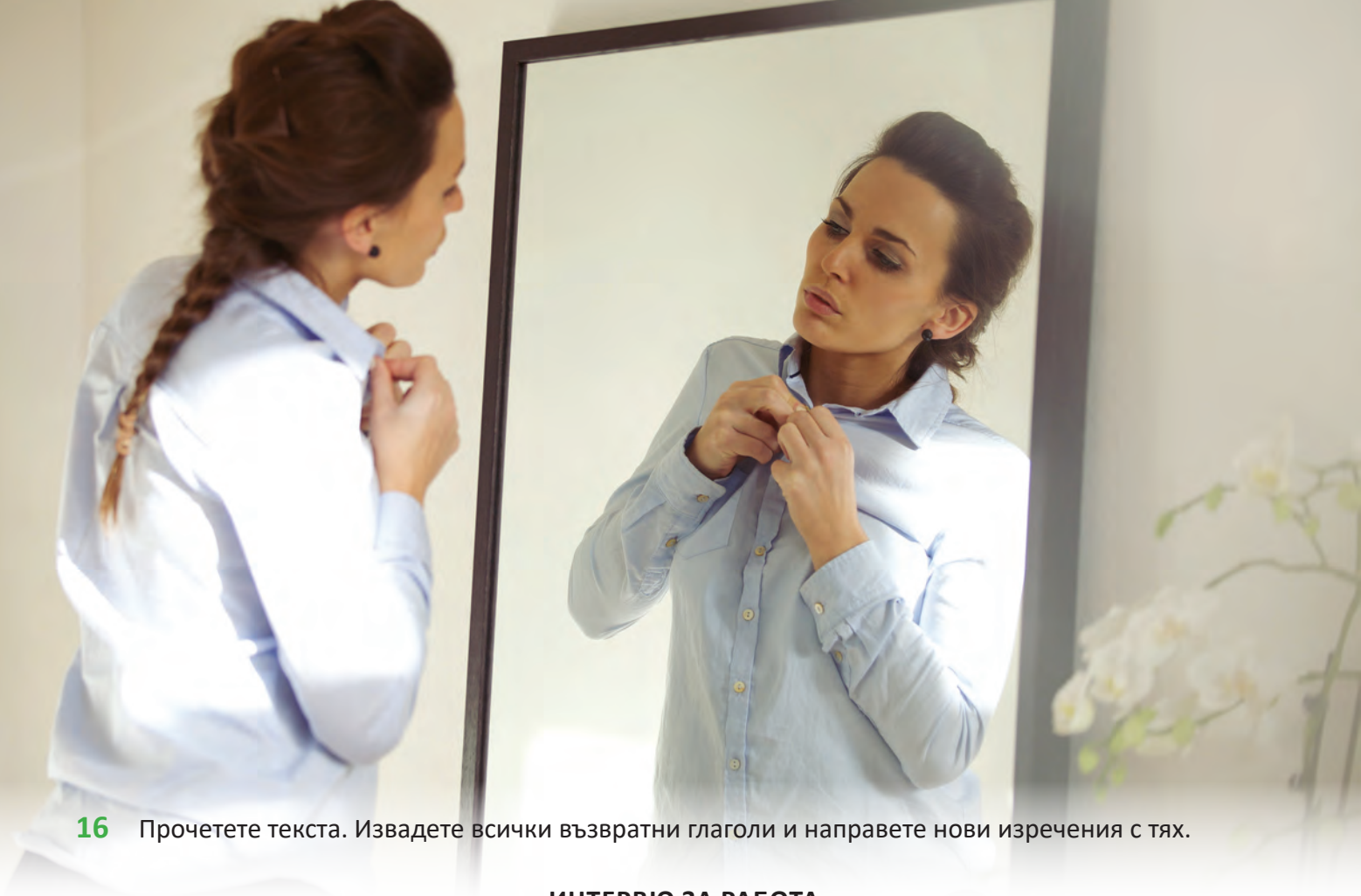
– Съжалявам, но днес трябва да
отидеш на детска градина, утре е събота
и ще бъдеш с приятелите си.

15 Работете в малки групи. Питайте и отговаряйте по модела.

Модел:

Ходи ли ви се на кино?

1. кино	6. фитнес
2. разходка	7. планина
3. ресторант	8. море
4. кафе	9. почивка
5. парти	10. работа

- 16** Прочетете текста. Извадете всички възвратни глаголи и направете нови изречения с тях.

ИНТЕРВЮ ЗА РАБОТА

Казвам се Бояна. Тази сутрин се събудих в 5:00 часа. Сега е 8:00, а в 12:00 имам интервю за работа.

Притеснявам се много. Чудя се какви дрехи да облека. От 6:00 часа се обличам, после се събличам, обувам се, събувам се и не се харесвам. Реша се, гримирам се. Наистина се вълнувам много. Гледам се в огледалото. Опитвам се да бъда спокойна, но не е лесно. Страхувам се, че всичко ще забравя.

Обикновено се представям добре на интервюта. Надявам се, че ще се представя добре и този път. Усмиввам се и тръгвам.

След интервюто ще се върна вкъщи. После ще се видя с Огняна, ще се срещнем в нашето кафе и ще си говорим за интервюто. Огняна учи журналистика. Тя се интересува от литература и изкуство. Аз и Огняна се разбираме чудесно. Никога не се караме. Радвам се, че сме приятелки.

По-късно ще дойде Алекс. Той е музикант. С него винаги е интересно. Той се смее постоянно, шегува се със себе си. Има само един проблем – влюбва се много често и след това страда. Мисля, че сега е влюбен отново.

Огняна, Алекс и аз обичаме да пътуваме заедно, защото се запознаваме с нови хора, нови места. Забавляваме се много!

Гордея се с моите приятели!

А вие гордеете ли се с вашите?

- 17** Отбележете с Вярно, Не или Не знам.

1. Бояна се събуди в 7:30.	☐	5. Огняна учи история.	☐
2. Тя отива на интервю за работа.	☐	6. Тя се интересува от спорт.	☐
3. Бояна не се притеснява.	☐	7. Алекс се влюбва рядко.	☐
4. Тя ще започне работа след интервюто.	☐	8. Приятелите не обичат да пътуват заедно.	☐

8 Щях да пътувам

1 Прочетете текста и подчертайте новите глаголни форми.

Казвам се Калоян. Работя в голяма международна компания и съм много зает. Женен съм и имам две малки деца. Днес е сряда вечерта. Това е списъкът ми със задачи за утре:

Сряда, 18 октомври

1. да стана в 5:30
2. да приготвя закуска за Ани и децата
3. да тичам в парка
4. да събудя децата за училище
5. да бъда в офиса в 8:00
6. да се срещна с колегите в 9:00 и да говорим за новия проект
7. да се обадя на майка си
8. да помогна на Симо за превода
9. да поръчам цветя за рождения ден на бабата на Ани
10. да отида на зъболекар
11. да изпратя имейл на Кирил
12. да поканя Петко на гости в неделя
13. да взема дрехите от химическо чистене
14. да купя пица и плодове за вечеря

Сега е четвъртък вечерта. Ето какво направих днес и какво не можах да направя:

1. станах в 5:30
2. приготвих закуската
3. щях да тичам, но времето беше лошо
4. събудих децата

5. щях да съм в офиса навреме, но имаше голям трафик
6. срещнах се с колегите и говорихме за проекта
7. щях да се обадя на майка си, но забравих
8. щях да помогна на Симо, но той не дойде на работа
9. поръчах цветя за бабата на Ани
10. щях да отида на зъболекар, но той беше болен
11. изпратих имейл на Кирил
12. щях да поканя Петко, но не намерих телефона му
13. щях да взема дрехите от химическо, но беше затворено
14. купих страхотна пица за вечеря; щях да купя и плодове, но купих... сладолед

Ани не беше доволна, но децата бяха щастливи.

	(+)
аз	щях да пътувам
ти	щеше да пътуваш
той	щеше да пътува
тя	щеше да пътува
то	щеше да пътува
ние	щяхме да пътуваме
вие	щяхте да пътувате
те	щяха да пътуват

	(-)
аз	нямаше да пътувам
ти	нямаше да пътуваш
той	нямаше да пътува
тя	нямаше да пътува
то	нямаше да пътува
ние	нямаше да пътуваме
вие	нямаше да пътувате
те	нямаше да пътуват

	(?)
аз	щях ли да пътувам
ти	щеше ли да пътуваш
той	щеше ли да пътува
тя	щеше ли да пътува
то	щеше ли да пътува
ние	щяхме ли да пътуваме
вие	щяхте ли да пътувате
те	щяха ли да пътуват

Аз щях да **се** върна.
Аз нямаше да **се** върна.
Ти щеше ли да **се** върнеш?
Ти нямаше ли да **се** върнеш?

→ Граматика – Бъдеще в миналото

2 Прочетете отново текста от упр. 1 и отбележете кои действия са реализирани и кои не.

3 Направете изреченията отрицателни.

Модел:

Щях да пътувам до Варна.
Нямаше да пътувам до Варна.

- Щях да работя осем часа.
- Щях да отида на кино.
- Щях да купя хляб.
- Щях да дойда рано.
- Щях да се обадя на Рени.
- Щях да се върна преди 6:00.

4 Довършете изреченията.

- Щях да уча български, но...
- Щях да замина за Испания, но...
- Щях да направя кафе, но...
- Щях да чета книга, но...
- Щях да пия капучино, но...
- Щях да отида на разходка, но...
- Щях да пиша имейли, но...
- Щях да ходя на кино, но...

5 Трансформирайте текста от упр. 1 в 3 л. ед.ч. по модела.

Модел:

Калоян щеше да тича в парка, но времето беше лошо и той не тича.

6 Работете по модела.

Модел:

Тина ще се срещне с Ана в парка.
Тина щеше да се срещне с Ана в парка.

- Хана няма да говори с Хасан.
- Ние ще се върнем в 8:00 часа.
- Те ще започнат работа след един час.
- Вие ще пристигнете в понеделник.
- Ти ще вземеш тортата от Нур.
- Ние няма да тръгнем в неделя.
- Те няма да платят сметката.
- Ти ще видиш новите колеги.

7 Работете по модела.

Модел:

Вие **щяхте да дойдете в ресторанта на купона.** Защо не дойдохте?

- Ти _____ пица. Защо не поръча?
- Абдул _____ от супермаркета. Защо не пазарува?
- Те _____ нов компютър. Защо не купиха?
- Аля _____ на концерт. Защо не отиде?
- Детето _____ навън. Защо не игра?
- Вие _____ рано тази неделя. Защо не станяхте?

8 Заместете по модела.

Модел:

Тя щеше да пита Емил.
Тя щеше да **го** пита.
Аз щях да върна книгата на Исам.
Аз щях да **му я** върна.

1. Ние щяхме да отключим вратата.

2. Той щеше да помогне на децата.

3. Те щяха да кажат на учителката.

4. Ние щяхме да направим вечерята.

5. Вие щяхте да дадете подаръка на Иво.

6. Тя нямаше да купи играчката на детето.

7. Те нямаше да пишат имейл на Самер.

8. Ти щеше да дадеш парите на Силва.

9 Отговорете по модела.

Модел:

Ти щеше ли да изпратиш имейла?
Да, щях да го изпратя.
Не, нямаше да го изпратя.

1. Тя щеше ли да покани момичетата?

2. Той щеше ли да затвори прозореца?

3. Вие щяхте ли да гледате филма?

4. Те щяха ли да чакат Зорница?

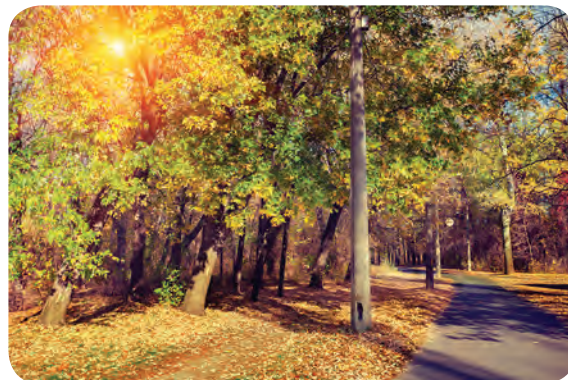
5. Вие щяхте ли да направите салатата?

6. Ти щеше ли да дадеш снимките?

10 Прочетете изреченията и кажете къде ще да отиде Саня, ако времето беше хубаво.

Петък

Днес е петък, Саня е в офиса
и мечтае за уикенда.

Ако утре времето е хубаво,
ще отида в парка.

Събота

За съжаление е мъгливо и вали дъжд.

Ако времето **беше** хубаво,
щях да отида в парка.

Ако времето **беше** хубаво,
нямаше да остана вкъщи.

→ Граматика – Условни конструкции

11 Какво ще правите през уикенда, ако времето е хубаво? А ако е лошо?

12 Прочетете изреченията и ги довършете по модела.

Модел:

Ако имам време, ще отида на кино.
Ако имах време, щях да отида на кино.

1. Ако имам един милион лева, ...
2. Ако имах един милион лева, ...
3. Ако знам български език добре, ...
4. Ако знаех български език, ...
5. Ако не съм зает, ...
6. Ако не бях зает, ...
7. Ако имам нова работа, ...
8. Ако имах нова работа, ...

13 Прочетете диалозите и отговорете на въпросите.

- а.**
- Ало, Тони, защо не ми се обади вчера? Нали щяхме да ходим на Витоша?
 - Извинявай, Петьо, наистина щях да ти се обадя, но не се чувствах добре. Разболях се, всички в офиса са болни. Цял ден лежах, дори телевизия не ми се гледаше, не ми се слушаше музика. Само ми се спеше.
 - Колко неприятно!
 - Да, щеше да е прекрасно в планината. Щяхме да се качим пеша до хижата. Щяхме да обядваме там, приготвят много вкусна скара. Щяхме да останем няколко часа и после щяхме да слезем с лифта.
 - Ще направим това следващата неделя. Сега оздравявай и до скоро.

1. Какво щяха да правят Тони и Петьо на Витоша?
2. Кога ще отидат там?

- б.**
- Здравей, Рени! Какво правиш тук? Защо си в София? Нали щеше да си във Виена?
 - Здравей, Таня. Да, щях да пътувам преди няколко дена, но се отказах.
 - Но защо? Помня, че купи билет за самолет в началото на миналия месец. Беше толкова щастлива. Говореше само за това пътуване. Планираше всичко – посещения на музеи и концерти, срещи с приятели. Резервира стая в хотел. Какво стана?
 - Да, точно така беше, но имам възможност да започна нова работа. Мечтаех за тази работа дълго време и сега искам да използвам възможността.
 - Да, разбирам те. Това е шанс за теб.
 - Съжалявам много, че не можах да пътувам до Виена. Ех, ако сега бях там, щях да се разхождам из красивите паркове, щях да ям торта Сахер и да пия виенско кафе, щях да посетя много музеи. Щях да отида в къщата на Моцарт, щях да се наслаждавам на прекрасната архитектура на града и да правя снимки. Има толкова много забележителности във Виена, от сутрин до вечер щях да ходя из града. Щях да направя много неща. За мен Виена е рай за туристите.
 - Да, съгласна съм. Бях там преди три години и искам да се върна пак. Може да отидем заедно.
 - Чудесна идея!
1. Кога Рени щеше да пътува до Виена?
 2. Каква е причината тя да остане в София?
 3. Какво щеше да прави Рени, ако беше във Виена?
 4. Вие били ли сте във Виена?
 5. Кое друго място е рай за туристите?

- 14** Прочетете текста и попълнете таблицата с фразите, с които се изразява съгласие, несъгласие и лично мнение.

Ели и Росен са брат и сестра. Те живеят в София. Ели е на 10 години, а Росен на 9. Майка им и баща им имат малка туристическа агенция. Двете деца ходят в агенцията често и с голям интерес разглеждат снимките от различни места по света, четат за тях и мечтаят да ги посетят. И двамата много обичат да пътуват и чакат с нетърпение ваканциите. Сега е лято и те са в дълга ваканция. Утре ще заминат с родителите си за Гърция. Щяха да пътуват за Испания, но в последния момент родителите им промениха решението си.

В момента Росен и Ели приготвят багажа си. Трябва да изберат кои дрехи ще вземат и кои ще оставят. Труден избор. Много са развълнувани, че ще посетят Атина. Очакват да видят нови неща, да разгледат Акропола, да купят малки сувенири. Първо семейството ще остане в Атина за няколко дена, после ще прекарат една седмица в малко село на един остров. Ели предпочита да останат в Атина, а Росен се радва, че ще са на острова. Докато приготвят багажа си, те гледат телевизия. Една журналистка задава на няколко души въпроса „Съгласни ли сте, че София е хубав град?“

Деца слушат отговорите на хората и после Росен пита сестра си:

Росен: Ели, а ти съгласна ли си, че София е хубав град за живеене?

Ели: Да, напълно съм съгласна. Щастлива съм тук. Обичам София.

Росен: Аз не съм съгласен. Напротив! София е шумен град. Въздухът е мръсен. Хората винаги бързат.

Ели: Според мен всеки голям град е шумен. Мисля, че в София има доста места, където е тихо и приятно.

Росен: Не знам, може би си права. Струва ми се, че в големите градове хората живеят по-трудно.

Ели: Е, София не е толкова голям град. Знаеш, че в света има много големи градове. Мнението ми е, че в големите градове е по-интересно. От една страна, животът е много динамичен, но от друга страна е по-забавен.

Росен: Вероятно си права, но предпочитам малкия град. Мисля, че там хората имат повече свободно време. Предполагам, че имат повече приятели, всички се познават.

Ели: В сравнение с големия град, малкият град е по-скупен.

Росен: За разлика от големия град, в малкия град е по-евтино, по-спокойно. Затова се радвам, че ще бъдем на острова. Доколкото знам, там не живеят много хора, туристите са повече от местните.

Ели: Ще видим, ще говорим пак след пътуването.

Съгласие
Да, съгласен / съгласна съм.
Несъгласие
Не съм съгласен / съгласна.
Лично мнение
Според мен ...

- 15** Отговорете на въпросите, като използвате фрази от таблицата в упр. 14.

1. Кои са според Вас предимствата и недостатъците на живота в големия град?
2. Ако можехте да живеете някъде другаде, кой град щяхте да изберете?

16 Прочетете текста и отговорете на въпросите.

АКО ИМАХ ЕДИН МИЛИОН...

Ина е студентка. Живее в София под наем в малък апартамент, далече от университета. Всеки месец има големи разходи, трябва да плаща наем, сметки, карта за транспорт. През деня ходи на лекции, а вечер работи в един ресторант като сервитьорка. Често ходи на работа и през уикенда. Няма време за почивка и понякога се чувства изтощена.

Днес беше много тежък ден, имаше изпит в университета, после отиде на работа в ресторанта. Там беше пълно с хора. Свърши работа много късно.

Прибра се вкъщи, взе душ бързо и веднага си легна. Включи телевизора. Един мъж разказваше, че е спечелил един милион лева от лотарията и сега има големи планове за живота си. Ина реши да купи билет още следващата сутрин преди лекциите. Може би също ще спечели и тогава... Тя започна да мечтае:

„Ако имах един милион лева, щях да купя къща с голяма градина. Щях да пътувам, пътувам... Щях да отида навсякъде по света, където не е много студено, щях да посетя всички интересни острови в Гърция и Италия, щях да спя в луксозни хотели, щях да ям в скъпи ресторанти, щях да уча нови езици и да живея на различни места. Нямах да работя, нямаше да се притеснявам за нищо. Нямах да ставам толкова рано. Животът ми щеше да е различен със сигурност. Сега обаче трябва да спя, защото утре отново имам много работа...”

17 Отбележете с Вярно, Невярно или Не знам.

1. Ина живее в голям апартамент. ☐
2. Тя не плаща наем. ☐
3. Ина работи като сервитьорка. ☐
4. Никога не работи през уикенда. ☐
5. Днес имаше изпит. ☐
6. Днес свърши работа в 23:30. ☐
7. Когато се прибра вкъщи, си легна веднага. ☐
8. Включи телевизора в полунощ. ☐

18 Поставете правилните глаголи в изречението.

Ако Ина имаше един милион лева, тя _____ къща, _____ навсякъде по света, _____ всички интересни острови в Гърция, _____ на различни места, _____ чужди езици, _____ в скъпи ресторанти.

9 Всичко ще бъде наред

- 1 Прочетете диалозите и намерете думите с еднакъв корен.

- a. – Преди малко отворих прозореца. Защо сега е затворен?
– Румен го затвори, защото пусна климатика. Нали знаеш, че когато климатикът е пуснат, прозорците не трябва да са отворени.
- б. – Защо не караш вече колелото?
– Защото е счупено. Паднах и го счупих. Сега е на ремонт.
- в. – Извинете, свободна ли е масата?
– Съжалявам, масата е запазена. Клиентите ще дойдат всеки момент.

Румен **затвори** прозореца.
Прозорецът **е затворен** от Румен.

отворя	отворих	отворен , -а, -о, -и
счупя	счупих	счупен , -а, -о, -и
запазя	запазих	запазен , -а, -о, -и
пусна	пуснах	пуснат , -а, -о, -и

Прозорецът е затворен.
Вратата е затворена**а**.
Кафенето е затворено**о**.
Магазините са затворени**и**.

Прозорецът **не** е затворен.
Прозорецът затворен **ли** е?
Прозорецът **не** е **ли** затворен?

- 2 Попълнете липсващите форми в таблицата, като следвате модела.

Минало свършено време	Минало страдателно причастие
подписах основах	подписан, -а, -о, -и
спрях видях	спрян, -а, -о, спрени
поканих счупих запазих направих купих развалих включих	поканен, -а, -о, -и
прочетох дадох създадох донесох облякох	прочетен, -а, -о, -и
	облечен, -а, -о, -и

познах откраднах	познат, -а, -о, -и
измих скрих	измит, -а, -о, -и
обух събух	обут, -а, -о, -и
приех взех	приет, -а, -о, -и

- 3 Довършете изреченията с правилната форма на глагола.

Модел:

Суперът е **затворен**. (затворя)

- Мястото е _____ .
(запазя)
- Вратите са _____ .
(заклуча)
- Чинията е _____ .
(счупя)
- Тетрадката е _____ .
(отворя)

5. Яйцата са _____ .
(разваля)
6. Чашите са _____ .
(донеса)

4 Работете по модела.

Модел:

– Направи ли кафе?
– **Да, кафето е направено.**

1. – Изми ли колата?
– Да, _____ .
2. – Пригответе ли багажа?
– Не, _____ .
3. – Поръча ли чай?
– Да, _____ .
4. – Заключи ли вратата?
– Не, _____ .
5. – Покани ли гостите?
– Да, _____ .
6. – Изпрати ли колетата?
– Не, _____ .
7. – Написа ли писмото?
– Да, _____ .

5 Прочетете диалога и подчертайте глагола **съм** с причастията към него.

- Директорът подписа ли договора ти за работа?
- Да, вече е подписан. Утре ще е първият ми работен ден. А твоят договор готов ли е?
- Не, моят още не е подписан, защото не съм подал всички нужни документи, но до два дни ще ги подам. Надявам се да бъдат приети и одобрени, за да започна бързо работа.
- Успех!

Договорот **е подписан** от директора.
Договорот **не е подписан**.
Договорот **подписан ли е**?
Договорот **не е ли подписан**?

Договорот **ще бъде подписан**.
Договорот **няма да бъде подписан**.
Договорот **ще бъде ли подписан**?
Договорот **няма ли да бъде подписан**?

Договорот **беше подписан**.
Договорот **не беше подписан**.
Договорот **беше ли подписан**?
Договорот **не беше ли подписан**?

→ Граматика – Страдателен залог

7 Направете изречения по модела.

Модел:

са / от / взети / билетите / Румяна
Билетите са взети от Румяна.

1. от / платена / клиента / сметката / е

2. са / прозорците / много / от / измити / момичето / добре

3. бяха / и / сготвени / домакинята / супата / от / мусаката

4. попълнени / документите / от / бяха / Лейла / не

5. ще / тортата / направена / дъщеря / бъде / от / ми

6. паркирана / пред / е / колата / блок / нашия

7. клиентите / къщата / е / от / купена / ли / вече

- 8 Напишете глаголите в скоби в правилните им форми в бъдеще време.

Модел:

Аптеката **ще бъде отворена** в неделя.
(отворя)

1. Шахла _____
официално довечера? (облека)
2. Утре ние _____
от нашите приятели на автогарата в Плевен. (посрещна)
3. Документите _____
до утре. (подпиша)
4. Багажът _____ от
летището? (донеса)
5. Билетите _____
утре. (купя)
6. Преводачите _____ на
срещата тази вечер? (поканя)
7. Всички чаши _____
след купона. (измия)

- 9 Работете по модела.

Модел:

Кафето **беше отворено** вчера.
(отворя)

1. Всички домашни _____
от учениците. (напиша)
2. Вчера парите _____
от чистачката на офиса. (намеря)
3. Снощи всичко _____
от гостите. (изям)
4. Документите _____
в понеделник. (подпиша)
5. Ние _____ на
коктейл от директора. (поканя)
6. Вратата _____ и не
можах да вляза. (заклуча)
7. Храната _____ и не
ядохме. (разваля)
8. Миналата седмица филмът
_____ от много
хора. (гледам)
9. Масата _____ от
съпруга ми преди два дни. (запазя)

- 10 Работете по модела.

Модел:

Боряна приготи вечерята.
Вечерята е приготвена от нея.

1. Лили изми чашите.
2. Вие изядохте всичко.
3. Николай написа програмата.
4. Аз включих радиото.
5. Ти направи баница.
6. Ние прочетохме книгите.

- 11 Знаете ли отговорите на тези въпроси?

1. Кога е създадена българската държава?
2. От кого е написана глаголицата?
3. Кога е освободена България от османско владичество?
4. При кой български цар са построени сградите на Царевец и Трапезица във Велико Търново?
5. От кого е написан най-известният български роман „Под игото“?
6. Къде е роден големият български поет Христо Ботев?
7. На кого са думите: „Ако спечеля, печеля за цял народ, ако загубя, губя само себе си.“?
8. Кога кирилицата е приета за трета официална азбука в Европейския съюз?

1. 681 г. 2. Кирил и Методий 3. 1878 г.
4. Иван Александър II 5. Иван Вазов 6.
Капофер 7. Васил Левски 8. 2007 г.

- 12 Прочетете диалога и подчертайте сродните думи.

- Христо, хайде да влезем в този ресторант. Тук яденето е много вкусно.
- Добре, с удоволствие. Точно е време за обяд.
- Добър ден. Какво желаете?
- Какви вегетариански ястия предлагате?
- Имаме постна мусака, зеленчукова супа, броколи със сирене.
- Чудесно. Една мусака и една супа. Има ли негазирани напитки?
- Да, има всякакви сокове.
- Един сок от нар, моля.
- А за Вас, господине?
- За мен една пилешка пържола с гарнитура и една овчарска салата.
- Нещо за пиене?
- Една наливна бира. Пушенето разрешено ли е?
- Не, пушенето е забранено. Има маси за пушачи навън. Вътре е само за непушачи.

ям, изям
ядене, ястие
пия, изпия
пиене, напитка
пуша, изпуша
пушене, пушач, непушач

- 13 Попълнете липсващите думи с тези от списъка от упр. 12.

Модел:

Почти всичките ми приятели са
непушачи.

1. През лятото обичам да пия студени _____.
2. _____ е сервирано. Хайде да ядем.
3. Аз не съм _____ и не купувам цигари.
4. Искам да _____ една лимонада.
5. Жаден съм. Може ли нещо за _____?
6. В този ресторант има много вегетариански _____.
7. Нали знаеш, че в офиса _____ е забранено?

- 14 Прочетете текста и подчертайте сродните думи.

Вчера бях в библиотеката. Влязох в читалнята. Имаше много читатели. Повечето хора четяха, а някои от тях пишеха.

Исках да намеря книгата „Тютюн“ от моя любим писател Димитър Димов и библиотекарката ми помогна. Четох цял следобед, но не можах да прочета цялата книга, защото е много голяма. Ще отида още няколко пъти.

Излязох навън, пуснах на телефона си хубава музика, сложих слушалките, седнах на една пейка в парка и слушах любимите си песни. Слушането на музика ме успокоява.

Беше много хубав ден.

чета, прочета
четене, читател, читалня
пиша, напиша
писане, писател, списание, списък
слушам
слушане, слушател, слушалка

- 15** Попълнете липсващите думи с тези от списъка от упр. 14.

Модел:

Любимото ми хоби е **четенето** на книги.

1. Когато бях студент, често ходех в _____ на библиотеката и четях по цял ден.
2. Димитър Димов е известен български _____.
3. Имате ли _____ за мода?
4. Купих вестник и го _____ от началото до края.
5. Много млади хора ходят със _____ на ушите.

- 16** Прочетете текста и подчертайте сродните думи.

Самолетният ми билет е купен отдавна, багажът ми е приготвен и аз съм готова утре да тръгна за Берлин. Ще бъда в командировка за една седмица. По разписание самолетът излита в 10:00 преди обяд, което значи, че в 8:00 трябва да съм на летището. Полетът ще е около два часа и половина.

Сутринта с мъжа ми ще тръгнем в 7:00 часа с колата и ще я паркираме на паркинга на летището. Съпругът ми ще ме изпрати до залата за заминаващи и ще ми пожелае приятно пътуване. Аз ще се кача в самолета, а той ще се прибере вкъщи. Пътят до Берлин не е дълъг, както, например, до Токио. Миналия месец пътувах до там и имаше прекачване в Мюнхен. Прекарах повече от 4 часа в чакалнята.

Този път ще пристигна по-бързо и няма да съм толкова уморена от пътуването.

леля, излеля

летене, летище, полет,
самолет, самолетен

пътувам

пътуване, пътник, пътнически

качвам се, кача се

качване, прекачване

чакам

чакане, чакалня

паркирам

паркиране, паркинг

седа

седене, седалка

- 17** Попълнете липсващите думи с тези от списъка от упр. 16.

Модел:

В самолета има малко пътници.

1. Ние нямаме _____ и паркираме колите си на улицата.
2. Гарата на моя роден град има топла и хубава _____ и аз винаги чакам влака там.
3. Ела и седни тук, има свободна _____.
4. От София до Бейрут има директен _____.
5. Приятелката ми ще _____ до България със _____ и ще я посрещна на _____.
6. Това е малка гара и тук спират само _____ влакове.

- 18** Прочетете текста и подчертайте сродните думи.

Колко се радвам, че имаме нова къща! Това беше моя стара мечта. Къщата вече е построена и напълно обзаведена. Сега подреждам хола, искам всичко да е на мястото си, защото обичам реда.

В двора ще има люлка и играчки за радост на децата. Мечтая да имаме хубава градина с цветя и храсти.

Остава само да боядисаме оградата. В магазините има голям избор на бои. Ще изберем най-красивия цвят.

Всичко трябва да е направено добре и да е стилно!

19 Попълнете липсващите глаголи в изреченията с тези от списъка.

ред – подреждам
боя – боядисвам
мечта – мечтая
страх – страхувам се
спорт – спортувам
поглед – поглеждам
кандидат – кандидатствам
опит – опитвам се
усмивка – усмихвам се
любов – влюбвам се
отговор – отговарям
радост – радвам се
сън – сънувам
победа – побеждавам

Модел:

Често **сънувам** моите роднини в Сирия.

1. Много _____ от кучета, защото съм нападан от куче.
2. В приказките винаги доброто _____ злото.
3. В тази стая няма ред, нищо не е на мястото си. Вие трябва да я _____ всеки ден.
4. Когато учениците правят тест и не знаят нещо, често _____ в теста на съседа си.
5. _____ да няма войни по света.
6. Учителят _____ на всички въпроси на учениците с търпение.
7. Виж как ти _____ това дете. Усмихни му се и ти.
8. Има свободно работно място в офиса ни. Ти няма ли да _____?
9. Марин _____ много лесно. Днес харесва едно момиче, утре – друго.
10. Брат ми обича много да _____ . Често играе футбол, тенис, бяга в парка.
11. Когато направя грешка, после _____ да не я повтарям.
12. Безкрайно обичам внуците си и когато ги видя, много им _____ .
13. Правя ремонт и _____ стените в светлосиньо.

20 Попълнете липсващите съществителни в изреченията с тези от списъка.

празник – празнувам
обяд – обядвам
вечеря – вечерям
път – пътувам
свобода – освобождавам
избор – избирам
подарък – подарявам

Модел:

Васил Левски и Христо Ботев се борят за **свободата** на България.

1. Ина има рожден ден. Трябва да ѝ купим _____ .
2. _____ до това село е опасен, защото има много завои.
3. Любимият ми _____ е Великден.
4. Предстои ми труден _____ – да уча или да работя.
5. Децата искат сарми. Мога да ги направя или за _____ , или за _____ .
6. Не знам кой костюм да _____ за официалната вечеря.

21 Прочетете текста на стр. 69 и отговорете на въпросите.

1. Кой разговаря с Фадуа и Кемал?
2. Какво разказват двамата съпрузи на Мохамед?
3. Къде учат български Фадуа и Кемал?
4. Какво правят, за да платят здравните си осигуровки?
5. На какъв език трябва да са попълнени бланките?
6. Какви документи са нужни, за да бъде издадено свидетелство за съдимост?
7. Къде трябва да отидат, ако нямат акт за раждане от страната си?
8. Какво заявление трябва да попълнят?
9. Защо Мохамед решава да се запише на курс по български език?
10. Какви документи на български език сте попълвали досега?

АЗ СЪЩО ИСКАМ ДА РАБОТЯ

Фадуа и Кемал са сирийско семейство, което живее в София. Те разговарят с Мохамед, бежанец от Ирак. Той е в България отскоро. Разказват му за себе си и отговарят на въпросите, които го вълнуват. Мохамед още не говори български и има нужда от съветите им.

- Откъде сте и кога дойдохте в България?
- Родени сме в Дамаск. Оженихме се миналата година и после дойдохме в София. Намерихме квартира, започнахме веднага да учим български език и продължаваме до сега.
- Къде учите български?
- Ходим на курс три пъти в седмицата. Вкъщи също учим много.
- Плащате ли здравни осигуровки?
- Да, за нас е много важно здравните ни осигуровки да бъдат винаги платени. Ако не ги плащаме, трябва да ходим само на частни прегледи, а това е много скъпо.
- Кажете ми къде и как ги плащате.
- Отиваме в НАП. На входа има машина за номера. Натискаме копчето, където пише „Справка за здравен статут“. Получаваме номер и чакаме реда си. След това даваме личните си карти на служителката. Тя прави справка в компютъра и ни казва каква сума трябва да платим. Вземаме бланки, попълваме ги и плащаме. Разбира се, бланките трябва да са попълнени на български. В началото ни беше много трудно, но сега се справяме.
- Какви документи трябва да имат бежанците, когато започват работа?
- За вземане на шофьорска книжка, за получаване на българско гражданство и за започване на работа при някои работодатели е нужно свидетелство за съдимост. То се издава от Министерството на правосъдието. При подаване на заявление за издаване на свидетелство трябва да носим решение за статут от ДАБ и акт за раждане, получен от страната, от която сме. Ако някой от нас е загубил акта си за раждане, може да вземе от ДАБ удостоверение за лични данни вместо акт за раждане.
- Благодаря за информацията. Сега разбирам, че българският език ще ми е много нужен и е добре да се запиша на курс.

10 Ти какво каза?

1 Прочетете текстовете и подчертайте глаголите.

Румяна: Сега чета книга, не гледам телевизия.

Румяна казва / каза, че
сега **чете** книга, а **не гледа** телевизия.

Спас: Купих торта, но не купих плодове.

Спас казва / каза, че
е купил торта, но **не е купил** плодове.

Петър: Ще ходя на море и няма да работя.

Петър казва / каза, че
ще ходи на море и **няма да работи**.

Ахмед: Работил съм като учител.

Ахмед казва / каза, че
е работил като учител.

→ Граматика – Пряка и непряка реч

2 Какво казват Калоян и Роза?

Калоян:

1. Сега имам среща с приятели.
2. Всяка сутрин ставам в 7:30 часа.
3. Обичам да ходя на кино.
4. Не ям сладолед и не пия кока-кола.
5. Не искам да се разхождам днес.
6. Утре ще пътувам до Варна.
7. Няма да пиша имейли.

Калоян казва, че ...

1. **сега има среща с приятели.**

2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____

Роза:

1. Вчера видях Ани.
2. Не взех документите.
3. Забравих да се обадя на Светла.
4. Не съм била в Испания.
5. Учила съм български език три години.

Роза казва, че ...

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

3 Прочетете текстовете.

Ина: Иво, кога започваш работа?

Иво: Следващата седмица.

Ина пита / попита Иво
кога **започва** работа.

Ина: Какво ще правиш довечера?

Иво: Ще ходя на мач с приятели.

Ина пита / попита Иво
какво **ще прави** довечера.

Ина: Къде беше през уикенда?

Иво: Във Варна.

Ина пита / попита Иво
къде **е бил** през уикенда.

Ина: Къде си работил?

Иво: Работил съм на много места.

Ина пита / попита Иво
къде **е работил**.

→ Граматика – Пряка и непряка реч

4 Прочетете диалога и работете по модела.

Идва Коледа – прекрасно време за срещи с приятели и роднини.

София е празнично украсена. Навсякъде е пълно с хора. Всички пазаруват и се приготвят за празника.

Любо и Елена се срещат на улицата. Те се познават от училище, но отдавна не са се виждали.

Любо: Елена! Каква приятна изненада! Как си? Какво правиш?

Елена: Добре съм.

Любо: Какво учиш?

Елена: Уча медицина.

Любо: Къде учиш?

Елена: Във Виена.

Любо: Виена? Защо избра Виена?

Елена: Родителите ми живеят там.

Любо: Къде си учила немски език?

Елена: Учила съм в София и после една година във Виена. В София ходих на курсове около три години. Сега говоря немски свободно.

Любо попита Елена как е и какво прави.

Елена отговори, че е добре.

Любо _____

Елена _____

Любо _____

Елена _____

Любо _____

Елена _____

Любо _____

Елена _____

Любо: Кога ще завършиш?

Елена: След две години.

Любо: Къде ще работиш след това?

Елена: Може би ще се върна в София и ще работя тук.

Любо: Какво правиш във Виена през свободното си време?

Елена: Нямам много свободно време. Понякога излизам с приятели на ресторант. Ако имам повече свободно време, се връщам в София.

Любо: Колко време ще останеш сега?

Елена: Утре заминавам.

Любо: В колко часа е полетът ти?

Елена: За съжаление полетът е рано сутринта. Ще дойда отново след един месец. Ще ти пратя съобщение във Фейсбук.

Любо _____

Елена _____

Любо _____

Елена _____

Любо _____

Елена _____

Любо _____

Елена _____

Любо _____

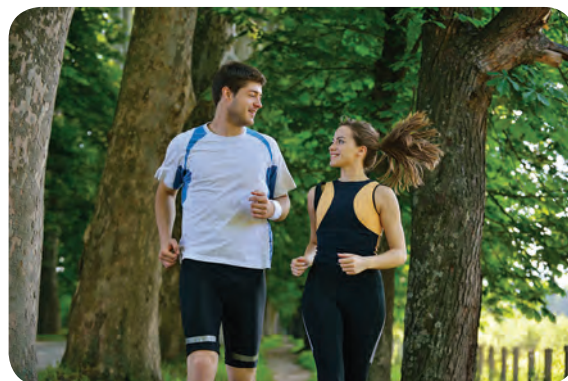
Елена _____

5 Прочетете текста и подчертайте глаголите.

Радо и Мария са колеги. Работят заедно от няколко години в голяма немска компания с офис в София. Радо е програмист, а Мария е специалист в отдел „Маркетинг и продажби“.

Те работят на различни етажи в компанията и не се виждат често.

Тази сутрин тичат в парка и се срещат случайно.

Мария: Радо, тичаш ли често в парка сутрин?

Мария пита / попита Радо
дали тича често в парка сутрин.

Мария пита / попита Радо
тича ли в парка сутрин.

Мария: Ходи ли на фитнес снощи?

Мария пита / попита Радо
дали е ходил на фитнес снощи.

Мария пита / попита Радо
ходил ли е на фитнес снощи.

Мария: Ще гледаш ли телевизия довечера?

Мария пита / попита Радо
дали **ще гледа** довечера телевизия.

Мария пита / попита Радо
ще гледа ли довечера телевизия.

Мария: Пил ли си кафе днес?

Мария пита / попита Радо
дали **е пил** кафе днес.

Мария пита / попита Радо
пил ли е кафе днес.

6 Какво Ви пита Бояна? Следвайте модела.

Бояна:

1. Говориш ли с родителите си често?
2. Пишеш ли имейли всеки ден?
3. Използваш ли Фейсбук?
4. Пристигнаха ли приятелите ти от Италия?
5. Плати ли сметките?
6. Ще дадеш ли книгата на Вяра?
7. Ще дойдеш ли на концерта довечера?
8. Започна ли нова работа?
9. Правил(а) ли си торта?
10. Танцувал(а) ли си български народни танци?
11. Карал(а) ли си сърф?
12. Живял(а) ли си в чужбина?

Бояна ме пита дали

1. говоря с родителите си често.
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____
10. _____
11. _____
12. _____

7 Прочетете текста и подчертайте глаголите.

Димо, Дани и Иво работят по голям европейски проект за езиковото обучение на бежанците в България.

Всеки понеделник те се виждат в офиса на Димо и обсъждат задачите за седмицата.

Днес отново са заедно и разговарят за срещата с колегите си от Австрия, които ще дойдат след два дни.

Димо: Иво, изпрати имейл на всички!

Димо казва / каза на Иво
да изпрати имейл на всички.

Димо: Иво, ела утре един час по-рано!

Димо казва / каза на Иво
да дойде един час по-рано.

Димо: Колеги, подгответе материалите!

Димо казва / каза на колегите
да подготвят материалите.

Димо: Дани, не закъснявай за срещата!

Димо казва / каза на Дани
да не закъснява за срещата.

→ Граматика – Пряка и непряка реч

8 Работете по модела.

Модел:

Ива, донеси документите!
Казах на Ива да донесе документите.
Казах ѝ да донесе документите.

1. Юлия, направете кафе!

2. Колеги, елате в офиса!

3. Веско, обади се на Гошо!

4. Мая и Яна, напишете нов проект!

5. Деца, яжте по-бързо!

6. Петя, не купувай сувенири!

7. Колеги, не затваряйте прозореца!

9 Прочетете текста и превърнете пряката реч в непряка.

Диляна, Стела и Ясен са съученици. Те са в първи клас и всеки ден са заедно. Сега са на гости на Диляна и играят на таблета ѝ.

Днес в училище говориха за професиите на родителите си и какво искат да работят, когато станат големи. Разговорът беше много интересен. Сега те продължават да говорят за това, докато играят.

Диляна: Искам да стана стюардеса.

Ясен: Защо?

Диляна: Защото ще пътувам в много държави и ще видя страхотни места.

Стела: Това е опасна професия. Аз се страхувам да летя, предпочитам да пътувам с колата на мама и татко.

Диляна: Аз не се страхувам. Миналото лято летях до Турция и беше много хубаво. Стюардесите бяха много красиви и мили. Искам да летя пак.

Ясен: Аз искам да стана космонавт!

Стела: Космонавт? Трябва да си много умен, смел, решителен.

Ясен: Аз съм умен, смел и решителен!

Диляна: Защо искаш да станеш космонавт?

Ясен: За мен Земята е скучно място, искам да намеря нови планети. А ти, Стела, каква искаш да станеш?

Стела: Не знам, ще питам мама. Тя е адвокат и знае всичко.

Модел:

Диляна казва, че иска да стане стюардеса.

10 Какво знаете за България? Проверете отговорите в края на страницата.

1. Кое цвете е символ на България?
а) роза б) лале в) здравец
2. Кой е първият български владетел?
а) Симеон б) Аспарух в) Крум
3. Столицата на България преди София е:
а) Русе
б) Пловдив
в) Велико Търново
4. София означава:
а) щастие б) успех в) мъдрост
5. Река Дунав е границата с:
а) Турция
б) Сърбия
в) Румъния
6. Кой известен български поет и революционер е роден в Калояново?
а) Христо Ботев
б) Васил Левски
в) Иван Вазов
7. Коя е най-високата планина в България?
а) Витоша
б) Рила
в) Стара планина

Отговори: 1. а; 2. б; 3. в; 4. в; 5. в; 6. а; 7. б

- 11** Прочетете текста и превърнете пряката реч в непряка.

В ЧАС ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Милен работи като учител. Той преподава български език на бежанци. Днес той иска да разбере какво знаят бежанците за България.

Милен: Къде се намира България?

Нура: В Югоизточна Европа, на Балканския полуостров.

Милен: Колко души живеят в страната?

Рана: Около 7 милиона.

Милен: Кои са най-големите български градове?

Ахмед: София, Пловдив, Варна, Бургас и Русе.

Милен: С кои държави граничи България?

Фатима: На запад граничи със Сърбия и Македония, на юг – с Гърция, на югоизток – с Турция. На север граничи с Румъния, а източната граница е Черно море.

Милен: Как се казва реката между България и Румъния?

Али: Река Дунав. Тя минава през много държави в Европа.

Милен: Къде е най-високият връх в България?

Мохамед: В Рила планина. Казва се Мусала. Рила е най-високата планина в страната.

Милен: Знаете ли имената на други планини?

Хашим: Да – Пирин, Родопите, Стара планина, Витоша. Стара планина е най-дългата планина.

Милен: Какви диви животни има в планините?

Исам: Мечки, вълци, кози, елени, лисици.

Милен: Радвам се, че знаете отговорите на въпросите. Сега ще говорим за историята на град София. Ще научите нови интересни неща. Отворете учебниците си!

Познавам и обичам България

1 Прочетете информацията в таблицата и отговорете на въпросите.

ГЕОГРАФИЯ НА БЪЛГАРИЯ В ЦИФРИ

Територия	111 000 кв. км.; 30% равнини, 30% планини; 40% плата и хълмове
Граници	2245 км; на юг – Гърция и Турция; на запад – Македония и Сърбия; на север – Румъния; на изток – Черно море
Реки	325 реки, най-дългите са Дунав, Марица, Струма, Тунджа, Искър, Осъм, Янтра, Арда и Камчия
Езера	над 400
Минерални води	над 500 находища, най-известните са в Кюстендил, Сандански, Сапарева баня, Велинград, Хисаря, Девин, Банкя, Вършец, Стара Загора, София
Планини	39 планини, най-известните са Рила, Пирин, Стара планина, Витоша, Родопи, Странджа
Природни богатства	125 вида природни изкопаеми, най-важните са въглища, мед, олово, цинк, манган, желязо, злато, сребро, уран и хром
Флора	35% от територията са гори – дъб, бук, върба, тополя, ела, бор и др.
Фауна	мишки, зайци, таралежи, сърни, елени, мечки, вълци, лисици, диви свини, катерици, диви кози, костенурки, змии, орли и др.
Климат	умерено-континентален
Население	7 364 570 (през 2011 г.); 7 050 034 (оценка 2017 г.)
Столица	София (1 291 591 души през 2011 г.); 1 307 376 (оценка 2017 г.)
Градове	257 града, най-големите са София, Пловдив, Варна, Бургас, Русе, Стара Загора, Плевен, Добрич, Сливен и Шумен.
Области	28 области – Благоевград, Бургас, Варна, Велико Търново, Видин, Враца, Габрово, Добрич, Кърджали, Кюстендил, Ловеч, Монтана, Пазарджик, Перник, Плевен, Пловдив, Разград, Русе, Силистра, Сливен, Смолян, Софийска област, София-град, Стара Загора, Търговище, Хасково, Шумен, Ямбол
Управление	Парламентарна република

1. Каква е територията на България?
2. Колко километра са границите на страната?
3. С кои страни граничи на юг, на запад, на север?
4. Колко реки и езера има в България?
5. Кои са най-дългите реки?
6. Колко находища на минерални води има в България и къде са най-известните?
7. Колко планини има в страната?
8. Кои са най-известните планини?
9. Колко вида и какви природни изкопаеми има в България?
10. Какви видове дървета и животни има в страната?
11. Какъв е климатът на страната?
12. Колко души живеят в България?
13. Коя е столицата на България и колко души живеят там?
14. Кои са най-големите градове в страната?
15. Колко области има в България?
16. Какво е управлението на страната?

БЪЛГАРИЯ – ГРАНИЦИ И ВОДНО БОГАТСТВО

България се намира в Югоизточна Европа, на Балканския полуостров. Територията на страната е 111 000 квадратни километра. На запад от България са Сърбия и Македония, на юг са Турция и Гърция, на север е Румъния, а на изток е Черно море.

Столицата е София, град с богата история, който се намира в западната част на България, до планината Витоша. Най-големите български градове след София са Пловдив, Варна, Бургас и Русе.

Природата на България е много разнообразна и красива. Има високи планини, пълноводни реки и езера, плодородни долини и равнини и дълбоки пещери.

Черно море е източната граница на България. През лятото водата е топла и това прави морето желано място за почивка не само за българите, но и за много чужди туристи. Крайбрежието е с дължина повече от 378 км и има много плажове с хубав пясък.

На територията на страната има много реки. Най-голямата река, която минава през България е Дунав. Това е втората по дължина река в Европа, минава през 10 държави и разделя България и Румъния. Най-дългата река на Балканския полуостров е Марица. Тя минава през три страни – България, Гърция и Турция. Най-дългата река, която минава само през България, е Искър. Марица и Искър извират от планината Рила в Югозападна България.

Езерото Сребърна е природен резерват от списъка на ЮНЕСКО. Намира се в Североизточна България, близо до гр. Силистра. В езерото има много видове животни и растения. Сребърна е най-важната спирка на птиците, които мигрират между Централна Африка и Северна Европа.

България е много богата на минерални извори – тя е на второ място в Европа след Исландия. В страната има над 500 находища на минерална вода, като повечето се използват за пиене и за лечение. Много от тях са познати още древността и около тях е имало селища още 6000 г.пр.н.е. Днес те са популярни СПА курорти и се използват през цялата година. Най-известните са Кюстендил, Сандански, Сапарева баня, Велинград, Хисаря, Девин, Баня и Вършец.

Климатът на България е умерено-континентален, с четири сезона. Всеки сезон продължава три месеца – лятото е от юни до август, есента – от септември до ноември, зимата – от декември до февруари, а пролетта – от март до май.

Лятото е горещо, с температури около 25–30 градуса, а зимата е студена с температури около и под нулата. През пролетта и есента времето е променливо – с температури от 5 до 25 градуса. Най-много дъждове има през май, юни и ноември, а през януари и февруари обикновено вали сняг.

1. Попълнете празните места в изреченията с думи от текста.

- България се намира в Югоизточна _____, на Балканския _____.
- София е намира в _____ част на страната.
- Природата на България е много _____ и _____.
- Има _____ планини, _____ реки и езера, _____ долини и равнини и _____ пещери.
- Най-голямата река, която минава през България е _____.
- Искър и Марица извират от _____.
- Езерото Сребърна е _____ резерват от списъка на ЮНЕСКО.
- България е много богата на _____ извори – тя е на _____ място в Европа след Исландия.
- Минералната вода се използва за _____ и за _____.
- Климатът на България е умерено-континентален, с _____ сезона.
- Всеки сезон продължава _____ месеца
- Лятото е _____, а зимата е _____.
- През пролетта и есента времето е _____.
- През януари и февруари обикновено вали _____.

ЛЕГЕНДА ЗА ТЪМНОТО ЕЗЕРО

Преди много години най-малкото езеро в Пирин сутрин било синьо като небето, а на обед – златно като слънцето.

Едно момиче от съседно село на име Яна идвало всяка сутрин на брега на езерото да се оглежда във водата и да му разказва за мечтите си. Яна била влюбена в най-хубавото момче на селото, но момчето не я забелязвало. Един ден Яна попитала езерото какво да направи, за да спечели сърцето на младия мъж. Езерото ѝ казало да си измие очите сутринта, когато водата му е синя като небето. Тя го направила и очите ѝ станали също толкова сини. После да си измие косата на обяд, когато водата е златна като слънцето. Тя направила и това и косата ѝ станала като злато.

Когато Яна се върнала в селото, младият мъж я видял и се влюбил в нея. Тя обаче вече не го харесвала, защото бил беден. Мислела, че е толкова красива, че може да се омъжи само за принц и да стане принцеса. Яна отишла пак при езерото и поискала съвет как да спечели сърцето на принца. Като чуло това, езерото потъмняло от гняв и мъка. Затова сега го наричат „Тъмното езеро“.

1. Използвайте думите от списъка, за да попълните фрази.

бог, вълк, картинка, цар, куче, лимон, лисица, небето, птица, слънцето, смъртта, сняг

1. син като _____
2. златен като _____
3. богат като _____
4. бял като _____
5. гладен като _____
6. грозен като _____

7. жълт като _____
8. красив като _____
9. свободен като _____
10. уморен като _____
11. хитър като _____
12. хубав като _____

2. Отговорете на въпросите.

1. Какви интересни легенди знаете за имена на места във вашата страна или в България?
2. Мечтаехте ли като малки да се ожените за принцеса или омъжите за принц?

ПЛАНИНТЕ НА БЪЛГАРИЯ

България е планинска страна – има 37 планини, които покриват почти половината от територията на страната. Осем от тях са високи над 2000 метра.

Рила е най-високата планина не само в България, но и на Балканския полуостров. Тя е шестата по височина в Европа. Най-високият връх се казва Мусала (2925 м). Името означава „място, близо до Бога“. В Рила има повече от 200 езера, но най-известни са Седемте Рилски езера. Те се намират на височина от 2100 до 2500 метра и туристите обичат да ходят там. В Рила е и Боровец – най-старият планински курорт в България.

Пирин е втората по височина планина в България. Най-високият връх е Вихрен (2914 м). Голяма част от Пирин е национален парк, който е в списъка на ЮНЕСКО като природна забележителност. В полите на Пирин е планинският ски курорт Банско. В старата част на града има красиви каменни къщи, а модерните хотели в новата част предлагат възможност за туризъм през цялата година. Близо до Банско е Мелник — най-малкият град в България, в който се произвежда прочутото мелнишко вино.

Най-дългата планина в България и третата по височина е Стара планина. Тя минава през средата на България и я разделя на две части – Северна и Южна България. Дълга е 530 км. Нарича се още Балкана и дава името на Балканския полуостров.

В централната част на България, успоредно на Стара планина, е разположена Средна гора. Тя е средно висока планина. Между нея и Стара планина е Розовата долина. Там се отглежда известната българска роза. От нея се прави българското розово масло, което е познато в цял свят. 1 кг розово масло се получава от 2,5–3 тона розов цвят и струва около 10 000 евро. Розата е един от символите на България.

Витоша е четвъртата по височина планина в страната. Най-високият ѝ връх е Черни връх (2290 м). В планината се намира и най-дългата пещера в България – Духлата. Тя е дълга 17 600 м и е дълбока 53 м. Витоша е може би най-посещаваната планина в България, защото е близо до столицата.

Родопите са може би най-гостоприемната планина в страната, достъпна през всички сезони. Там има и повече от 600 пещери. Най-интересните са Ягодинската пещера и Дяволското гърло. В Родопите се намира най-големият планински курорт в страната – Пампорово – на височина 1650 м.

В българските планини има много резервати и национални паркове. В последните години са построени и много еко пътеки, които привличат туристите и любителите на природата от България и чужбина.

1. Прочетете изреченията и изберете правилния отговор.

1. Планините в България покриват:
 - а) по-малко от 50% от територията на страната
 - б) 50% от територията на страната
 - в) повече от 50% от територията на страната
2. Рила е най-високата планина:

а) в България	б) в България и на Балканите	в) в Европа
---------------	------------------------------	-------------
3. Балкана е другото име на:

а) Стара планина	б) Рила	в) Пирин
------------------	---------	----------
4. Розовата долина е между:

а) Балкана и Средна гора	б) Средна гора и Рила	в) Стара планина и Пирин
--------------------------	-----------------------	--------------------------
5. Планината близо до София се казва:

а) Витоша	б) Средна гора	в) Родопите
-----------	----------------	-------------
6. Най-големият планински курорт в България се казва:

а) Боровец	б) Банско	в) Пампорово
------------	-----------	--------------

2. Вярно или грешно? Поправете грешните изречения.

1. Мусала е най-високият връх в България. _____
2. Седемте Рилски езера са на височина над 2500 метра. _____
3. Националният парк Пирин е включен в списъка на ЮНЕСКО. _____
4. Мелник е село. _____
5. Стара планина и Балкана са две имена на една и съща планина. _____
6. Розовото масло се прави от розов цвят. _____
7. Три тона розов цвят струват 10 000 евро. _____
8. Най-дългата пещера в България е във Витоша. _____
9. Туристите посещават Родопите през четирите сезона. _____
10. В България има повече от 600 пещери. _____
11. В България има много резервати и национални паркове. _____

3. Отговорете на въпросите.

1. Кое цвете е символ на България?
2. Кой е символът на вашата страна?
3. Кой символи на други страни знаете?
4. Къде предпочитате да почивате – на море или на планина? Защо?

ЛЕГЕНДА ЗА РИЛА И ПИРИН

Преди много години в едно село живяло хубаво и работливо момиче на име Рила. То се влюбило в млад мъж от далечно село на име Пирин и искало да се ожени за него. Родителите му обаче не били съгласни, защото не знаели нищо за младия мъж – откъде е, какво е семейството му, какво работи.

Младите решили да избягат и да се оженят тайно. Отишли високо в планината и заживели там сами. Пирин ходел на лов, а Рила се грижела за дома. Родили им се две деца – момче и момиче. Нарекли ги Искър и Места. Децата били буйни и палави, често се карали и биели. Баща им обикновено не бил вкъщи, а майка им не можела да се справи с тях сама. Един ден те пак се сбили, тя не издържала и извикала:

– Дано се разделите и никога повече да не се видите! Аз и баща ви да се вкаменим, за да не ви чуваме!

Изведнъж в небето се чул гръм и блеснала светкавица. Рила и Пирин се превърнали във високи планини, а Искър и Места – в буйни реки. Места била по-кротка, затова тръгнала надолу по планината и стигнала до спокойното Егейско море. Искър бил буен и бърз и първо минал през Рила планина, после през Софийското поле и Балкана и накрая стигнал до Дунава.

Оттогава Места и Искър са разделени и не се срещат. Майка им Рила ги гледа, а сълзите ѝ отиват във водите им. Пирин не вижда сина си и затова тази страна, която е обърната към София, е тъмна. Другата страна, която гледа към Места, е светла, защото той се радва на дъщеря си.

1. Отбележете Рила, Пирин, Искър и Места на картата на България.

1 Прочетете информацията в таблицата и отговорете на въпросите.

ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРИЯ В ДАТИ

6750 г. до 4500 г пр.н.е.	Най-старата цивилизация в Европа е в днешните български земи: • най-старото земеделие в Европа; • най-ранната металургия на медта и златото; • най-старото в света обработено злато – най-старото златно съкровище в света е открито до Варна и се намира в Историческия музей на града; • най-старата в Европа солница – близо до Провадия; • най-ранната каменна архитектура на Стария континент – „Езерният град“ в Дуранкулашкото езеро; • най-старата протописменост в света – т.н. Дунавска писменост от село Караново и село Градешница.
II в.пр.н.е. – VI в.сл.н.е.	Тракийските племена живеят на Балканския полуостров и оставят много златни съкровища и надгробни могили.
I – VII в.	Територията на днешна България е първо римска, а после – византийска провинция.
VI – VII в.	Южните славяни идват на Балканския полуостров.
632 г.	Създаване на Стара Велика България от хан Кубрат – на територията на Украйна и Южна Русия.
681 г.	Създаване на Първата българската държава със столица Плиска от хан Аспарух.
VIII – IX в.	Управление на хан Тервел, хан Кардам, хан Крум, хан Омуртаг и др.
852 – 889 г.	Управление на княз Борис I.
855 г.	Кирил и Методий създават първата славянска азбука – глаголица, а по-късно тя е заменена от кирилицата, създадена от техните ученици в България.
865 г.	Християнството става официална религия.
893 г.	Славянският (старобългарският) език става официален.
IX – X в.	Създаване на българската народност от славянските и прабългарските племена и потомците на местното тракийско население. Името българи се използва от всички, които живеят на територията на страната.
893 – 927 г.	Управление на цар Симеон – „Златен век“. България е една от най-големите и силни европейски държави. Столицата се мести от Плиска в Преслав. Развитие на културата.
927 – 1018 г.	Период на войни.
1018 – 1185 г.	България е под византийска власт.
1185 г.	Въстание на Петър и Асен и начало на Втората българска държава със столица Велико Търново.
1185 – 1241 г.	България става по-голяма и по-силна при управлението на цар Калоян и Иван Асен II. Развитие на културата.
1241 – 1330 г.	Период на войни и бунтове. Един от водачите на селските въстания – Ивайло – става цар.
1331 – 1371 г.	Управление на цар Иван Александър II – „Втори Златен век“. Развитие на културата.
1372 – 1396 г.	България е разделена на няколко царства.

ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРИЯ В ДАТИ	
1396 – 1878 г.	Османско владичество. България изостава значително от Европа в икономическото си и културното си развитие.
1762 – 1878 г.	Българско Възраждане – развитие на културата, образованието и икономиката – Паисий Хилендарски. Национално-освободително движение – Христо Ботев, Васил Левски и Априлското въстание през 1876 г.
1878 г.	Руско-турска война и освобождаване на Северна България. Южна България остава в Османската империя.
1879 – 1886 г.	Управление на княз Александър Батенберг.
1885 г.	Съединение на Княжество България и Източна Румелия.
1887 – 1918 г.	Управление на цар Фердинанд Сакскобургготски.
1908 г.	Обявена е независимостта на България.
1912 – 1919 г.	България участва в Балканската, Междусъюзническата и Първата световна война и губи територии.
1918 – 1943 г.	Управление на цар Борис III – и участие на България във Втората световна война.
1944 – 1989 г.	Управление на Българската комунистическа партия в България.
1989 –	Управление на еднопартийни и коалиционни правителства.

1. Къде е открито най-старото обработено злато в света и къде се намира сега?
2. Къде е Езерният град?
3. Какво е останало от траките на територията на България?
4. Кога южните славяни идват на Балканите?
5. Кой създава Стара Велика България?
6. Кой създава Първата българска държава на Балканския полуостров?
7. Коя е първата столица на България?
8. Кой създава първата славянска азбука?
9. Къде е създадена кирилицата?
10. Кога християнството става официална религия?
11. Кога старобългарският език става официален?
12. Кои племена участват в създаването на българската народност?
13. Кога всички, които живеят на територията на България, започват да се наричат българи?
14. Кой управлява България по време на Златния век?
15. Коя е втората столица на България?
16. Коя е столицата на България по време на Втората българска държава?
17. Кога е началото на Втората българска държава?
18. Кой водач на селско въстание става цар на България?
19. Как се казва управлението на цар Иван Александър II?
20. Кога България е под османско владичество?
21. Кои са най-известните герои на българското Възраждане?
22. През коя година е освободена Северна България?
23. Как се казва първият български княз след освобождението?
24. През коя година се съединяват Княжество България и Източна Румелия?
25. През коя година е обявена независимостта на България?
26. В кои войни участва България в началото на XX век?
27. Кой е последният цар на България?
28. Колко години в България управлява комунистическата партия?
29. Какви правителства управляват страната след 1989 година?

ТРАКИ, СЛАВЯНИ И ПРАБЪЛГАРИ (II в.пр.н.е. – VI в.сл.н.е.)

Съвременната българска нация е смес от много племена и етноси, но трите най-важни групи, които участват във формирането ѝ, са траки, славяни и прабългари.

Тракийските племена живеят на Балканския полуостров от средата на второто хилядолетие пр.н.е. Постепенно много от траките приемат християнството, а езикът им изчезва. Първото голямо тракийско държавно обединение е Одриското царство, създадено в началото на V в.пр.н.е. от Терес I.

Траките са типични индоевропейци – едри и здрави, с кестенява, червена или светла коса. Те обичат както да воюват, така и да се веселят. Неслучайно най-известните траки са Спартак – смел гладиатор и водач на най-голямото въстание на робите в Римската империя, и митичният Орфей – най-великият певец и поет на древността.

Повечето траки са свободни селяни и живеят в малки села с прости жилища, но тракийските аристократи живеят в големи дворци. В земите на траките са развити земеделието, животновъдството и металообработването. Те са известни с любовта си към виното и конете. Траките са големи майстори в обработването на злато и сребро. В България са открити няколко много красиви тракийски съкровища.

Славяните са индоевропейски племена, а прародината им е Европа. Те са високи, силни, светлокоси и смели. Повечето са земеделци, но се занимават и с животновъдство, риболов и пчеларство. Те не познават частната собственост и живеят в общини. Всяко племе се управлява от княз и племенен съвет, в който участват всички мъже-воини.

Славянските селища са обикновено край реки, езера и блата.

Когато трябва да воюват, се включват всички млади и здрави мъже.

Според повечето учени прабългарите са тюркски племена, близки до хуните, но съществува и по-нова теория, че имат индоевропейски ирански произход. От края на IV в. постепенно се придвижват от Средна Азия към Европа и Балканите.

През 632 г. хан Кубрат от рода Дуло основава т.нар. Стара Велика България между реките Днестър и Кубан. Един от синовете му – Аспарух, идва на Балканския полуостров и през 681 г. основава държава тук и я нарича България. Тя е единствената държава в Европа, която не променя името си от VII в. до наши дни.

Прабългарите са номади и отглеждат коне и други домашни животни. Обикновено правят временни лагери за 30–40 семейства, които понякога прерастат в градове. Начело стои ханът, който управлява с помощта на болярите (родовата аристокрация). Голямо влияние върху управлението на държавата има и главният шаман.

След създаването на българската държава траките, славяните, прабългарите и другите племена, които живеят тук, формират българската народност. Славяните дават езика на новата държава, прабългарите – името ѝ, а траките са най-голямата група.

1. Напишете сложните думи.

полуостров, хилядолетие, индоевропейци, земеделие,
животновъдство, металообработване, риболов

1. _____ = половина + остров	4. _____ = земя + дело (работа)
2. _____ = хиляда + лета	5. _____ = животно + въдя
(години)	(отглеждам)
3. _____ = индиец + европеец	6. _____ = риба + ловя

2. Знаете ли тези съкращения?

г. – година, в. – век, в.пр.н.е. – век преди новата ера,
в.сл.н.е – век след новата ера; т.нар. – така наречен, -а, -и, -и

3. Подчертайте правилните думи според текста.

1. Трите най-големи групи, които участват във формирането на българската народност са: хуни, траки, готи, келти, скити, славяни, прабългари.
2. Траките имат черна, кестенява, червена или светла коса.
3. Най-известните траки са Аспарух, Кубрат, Спартак и Орфей.
4. В земите на траките са развити земеделието, животновъдството, търговията, металообработването, занаятчийството.
5. Славянските селища са близо до реки, езера, блата и планини.
6. Според различни теории прабългарите племена са близки до славяните, иранците и хуните.

4. Вярно или грешно? Поправете грешните изречения.

1. В българската народност влизат различни племена и етноси. _____
2. Сега няма тракийски език. _____
3. В България има много златни и сребърни тракийски съкровища. _____
4. Славяните винаги са живели в Европа. _____
5. В племенния съвет на славяните участват всички мъже и жени. _____
6. Прабългарите идват в Европа от Азия. _____
7. България в началото е имала друго име. _____
8. Начело на прабългарите стои ханът. _____
9. Българският език е славянски. _____
10. Най-голямата група, която влиза в създаването на българската народност, са прабългарите. _____

ЗАВЕТЪТ НА ХАН КУБРАТ

Когато хан Кубрат разбира, че наближава края на живота му, вика петимата си синове – Батбаян, Котраг, Аспарух, Кубер и Алцек, за да им каже нещо важно.

Петимата братя застават около баща си. Той иска да му донесат сноп стрели. Дава ги на големия си син и му казва да ги счупи. Батбаян се опитва, но не може. Опитват се и другите братя, но стрелите остават цели.

Тогава Кубрат взема стрелите, чупи ги една по една и казва:

– Докато сте заедно и си помагате, никой не може да ви победи. Ако се разделите, ставате слаби и лесно ще ви пречупят. Силата е в единството, затова винаги бъдете заедно!

1. Отговорете на въпросите.

1. Колко синове има хан Кубрат?
2. Как се казват те?
3. Кой се опитва пръв да счупи стрелите?
4. Защо братята не могат да счупят стрелите?
5. Как хан Кубрат успява да ги счупи?
6. Какъв е заветът на хан Кубрат към синовете му?
7. Какво пише на сградата на Народното събрание в София?

ХАНОВЕТЕ (681 – 852)

Първата българска държава е основана от хан Аспарух от рода Дуло през 681 г. Нейна столица е Плиска. Аспарух строи около нея крепостна стена, а вътре – просторни каменни дворци. Той управлява до смъртта си през 701 г. и неговото дело е продължено от сина му – Тервел. Хан Тервел сключва първия търговски договор на България с Византия. След Тервел държавата е отслабена, но става пак силна при хан Крум. Въпреки че управлява сравнително кратко време – от 803 до 814 г., хан Крум успява да спечели много военни победи и да разшири територията на България почти два пъти. Той провежда важни административни реформи – включва славяните в управлението на държавата и всички народи на територията на страната получават равни права. При Хан Крум се приемат първите писани закони на България, които защитават както частната собственост, така и бедните хора. След Крум управлява синът му – хан Омуртаг. За разлика от баща си, той не иска война, а мир. Управлението му е известно най-вече със строителството в столицата Плиска.

В средата на IX век в територията на България влизат земите от Адриатическо море на запад до река Днестър на изток и от Карпатите на север до Родопите на юг.

1. Вярно или грешно? Поправете грешните изречения.

1. Хан Аспарух е основател на Първата българска държава.	_____
2. Аспарух е син на Тервел.	_____
3. Тервел сключва първия договор с Византия.	_____
4. Хан Крум не управлява дълго.	_____
5. Преди хан Крум в България няма писани закони.	_____
6. Славяните участват в управлението на България при хан Акспарух и хан Тервел.	_____
7. При управлението на хан Крум България става два пъти по-голяма по територия.	_____
8. Хан Аспарух и хан Омуртаг строят много сгради в столицата Плиска.	_____

ХАН АСПАРУХ

Аспарух е третият от петимата синове на хан Кубрат от прабългарския род Дуло. Тотем на рода Дуло е вълкът. Аспарух е роден около 640 г. и умира през 701 г. в битка с хазарите. Хан Аспарух основава Първата българска държава през 681 г., след като сключва договор със славяните и заедно побеждават византийската армия. България по времето на хан Аспарух заема територии на север и на юг от река Дунав, но прабългарите и славяните все още живеят отделно.

ХАН ТЕРВЕЛ

Тервел е син на хан Аспарух. Роден е през 675 г. и умира през 721 г. Управлява България от 701 година до смъртта си. През 705 г. хан Тервел помага на Юстиниан II да си върне короната на Византийската империя и разширява територията на България на юг от Стара планина, като включва земите около днешна Стара Загора. През 718 г. българската войска побеждава арабите при Константинопол. Хан Тервел е наречен „спасител на Европа“ и канонизиран за светец.

ХАН КРУМ

Хан Крум управлява България от 803 г. до смъртта си през 814 г. и разширява територията на България, като печели много войни. При една от битките той унищожава цялата византийска армия, убива император Никифор и по стар прабългарски обичай прави обкована със сребро чаша от черепа му. Освен успешен военачалник, хан Крум създава нови закони. Те са много строги и предвиждат тежки наказания за кражба, клевета и лъжа.

ХАН ОМУРТАГ

Омуртаг е син на хан Крум и управлява България от 814 г. до смъртта си през 831 г. В Плиска строи нов хански дворец и нов водопровод. От негово време са запазени много каменни колони с надписи за строежите и военните победи на хана. В най-известния надпис, който сега е във Велико Търново, пише: „Човек и добре да живее, умира и друг се ражда. И нека роденият последен, като гледа тези писмена, да си спомни и за този, който ги е направил.“

1. Изберете правилния отговор.

1. Как се казва основателят на България?
а) хан Кубрат б) хан Аспарух в) хан Крум
2. Кой български хан е канонизиран за светец?
а) хан Тервел б) хан Крум в) хан Омуртаг
3. С кой византийски император воюва хан Крум?
а) Юстиниан II б) Константин в) Никифор
4. Къде е колоната с най-известния надпис от времето на хан Омуртаг?
а) София б) Велико Търново в) Плиска
5. Кой хан управлява най-дълго?
а) Аспарух б) Тервел в) Омуртаг

2. Попълнете липсващите думи в изречението.

Човек и _____ да живее, умира и _____ се ражда. И нека роденият _____, като гледа _____ писмена, да си спомни и за този, който ги е _____.

ЗЛАТНИЯТ ВЕК (850 – 950)

Стоте години между 850 и 950 година са наричани от историците Златен век, защото това е период на възход на държавата и големи успехи на българската култура.

Първият владетел, управлявал България в този период, е княз Борис I. Той решава, че само християнството може да обедини прабългари и славяни в един народ и да издигне авторитета на България пред великите християнски държави в Европа. Първо през 864 г. се покръства самият Борис заедно със семейството си, а после издава заповед и за покръстването на целия народ. Постепенно всички негови поданици приемат християнството и то става официална религия в България.

В края на IX век България е голяма и силна европейска държава, център на славянската култура и цивилизация. Християнството е официална религия, а старобългарският – официален език.

Симеон, син на Борис I, управлява страната в продължение на 34 години – от 893 до 927 година. По време на управлението си той разширява територията на страната и България вече граничи с три морета – Черно, Бяло и Адриатическо.

Симеон е не само велик държавник и смел полководец, но и високообразована личност. Той превръща новата столица Преслав в богат град с красиви дворци, църкви и обществени сгради. В околностите на града са построени много манастири, в които работят книжовници и просветители. Те превеждат от гръцки богослужебни книги и пишат оригинални текстове. България по това време е духовен център на Европа и славянския свят.

1. Свържете съществителните и прилагателните с еднакъв корен.

1. златен	__ образование	6. високообразован	__ злато
2. български	__ обществен	7. общество	__ Европа
3. християнски	__ дух	8. гръцки	__ България
4. европейски	__ Гърция	9. богослужебен	__ славяни
5. славянски	__ християнство	10. духовен	__ Бог

КНЯЗ БОРИС I

Борис I управлява България от 852 до 889 година. Той води няколко войни и не печели нито една от тях, но въпреки това е един от най-почитаните български владетели. В началото на управлението му прабългарите и славяните все още вярват в различни богове. Борис I разбира, че това трябва да се промени и решава, че християнството може да ги обедини в един народ.

През IX век България граничи с няколко велики християнски държави и Борис се колебае от коя от тях да приеме християнството. Първо той се спира на Немското княжество и на Римокатолическата църква, но после избира Византия и източното православие. Приемането на християнството не става изведнъж. Първо през 864 година Борис се покръства тайно. Скоро след това той издава заповед за покръстване на всичките си поданици. Много хора го правят доброволно, но някои от болярите не са съгласни и решават да убият Борис. Той разбира за заговора и убива 52-мата водачи на бунта със семействата им.

Християнството става официална религия на България, но Византия не признава българската църква за самостоятелна. Тогава Борис I решава да се обърне към папата във Ватикана с молба да назначи един от кардиналите за глава на българската църква, като обещава, че ще приеме католицизма. Папата отказва и Борис I започва нови преговори с Византия. Най-накрая през 879 година българската църква става самостоятелна, а Йосиф I е назначен за първия български патриарх.

През 885 година в България пристигат прогонените от Великоморавия ученици на Кирил и Методий – Климент, Наум и Ангеларий, а по-късно – Константин Преславски. Борис I ги приема и им възлага да обучат ученици, които да заменят византийските свещеници в българските църкви и да започнат да проповядват на разбираем за хората език. Така старобългарският става официален език на държавата. След като управлява 36 години, през 889 г. Борис се отказва доброволно от престола и отива в манастир. Синът му, Владимир-Расате, се опитва да възстанови езичеството. През 893 година Борис I го сваля от престола. Той обявява третия си син Симеон за княз и премества столицата от Плиска във Велики Преслав.

1. Попълнете липсващите думи в изреченията според информацията в текста.

- В началото прабългарите и славяните вярват в различни _____.
- Борис I разбира, че _____ може да ги обедини в един народ.
- Много хора приемат новата религия _____.
- Християнството става _____ религия на България по време на управлението на Борис I.
- Йосиф I е първият български _____.
- Учениците на _____ и _____ са прогонени от Великоморавия.
- Борис I иска свещениците да проповядват на _____ за хората език.
- _____ става официален език на България.
- Владимир-Расате се опитва да възстанови _____.
- Борис I управлява _____ години.
- Той премества _____ от Плиска във _____ Преслав.

КРАЯТ НА ПЪРВАТА И НАЧАЛО НА ВТОРАТА БЪЛГАРСКА ДЪРЖАВА (927 – 1189)

След Златния век и царуването на Симеон Велики идват години на изпитания, които довеждат до отслабването на Първата българска държава.

Известни успехи българската войска постига по време на царуването на Самуил, който управлява България от 997 до 1014 година. В решителната битка при Беласица войската му е победена и 15 000 войници попадат в плен. Византийският император Василий II заповядва те да бъдат ослепени, като на всеки 100 души оставят по един едноок за водач.

През 1018 година тогавашната българската столица Охрид е превзета от византийците и това е краят на Първата българска държава. Българите загубват свободата си за повече от 150 години.

На няколко пъти българите организират въстания срещу Византия, но успяват да се освободят едва през 1185 година при въстанието на братята Петър и Асен. Това е и началото на Втората българска държава. Столица става Търново, а за цар е обявен първо Петър, а после и Иван Асен I. След тях идва редът за престола и на третия брат – Калоян.

От този период са част от стенописите на прочутата Боянска църква в София. Според специалистите-изкуствоведи портретите на ктиторите севастократор Калоян и жена му Десислава са предшественици на европейския Ренесанс.

След смъртта на Калоян започват дворцови интриги и България е разделена на части от различните претенденти за престола.

1. Напишете имената на българските владетели, които управляват през тези години.

681 – 701	_____
701 – 721	_____
803 – 814	_____
814 – 831	_____
852 – 889	_____
893 – 927	_____
997 – 1014	_____

Аспарух
 Борис I
 Крум
 Омуртаг
 Симен Велики
 Самуил
 Тервел

2. Вярно или грешно? Поправете грешните изречения.

1. Симеон Велики управлява по време на Първата българска държава.	_____
2. Българите побеждават в битката при Беласица.	_____
3. Византийският император Василий II ослепява българските войници.	_____
4. През 1018 година София е столица на България.	_____
5. Българския е под византийска власт повече от 100 години.	_____
6. Петър, Асен и Калоян са братя.	_____
7. Боянската църква е във Велико Търново.	_____
8. Стенописите на Боянската църква са по-стари от Европейския Ренесанс.	_____

3. Напишете синонимите.

армия, бунт, важен, експерт, император, картина, лидер, столетие, трон, управление

век	_____	войска	_____
въстание	_____	водач	_____
престол	_____	цар	_____
царуване	_____	специалист	_____

ВТОРАТА БЪЛГАРСКА ДЪРЖАВА (1190 – 1396)

България връща старата си слава и мощ по време на управлението на цар Иван Асен II – син на цар Иван Асен I. Успешните войни, които води, довеждат до най-голямото териториално разширение на страната по времето на Втората българска държава. България отново граничи с три морета – Адриатическо на запад, Черно на изток и Бяло на юг, и е най-могъщата държава на Балканския полуостров.

По негово време се развива търговията – в черноморските пристанища спират търговски кораби от Генуа и Венеция. В градовете работят занаятчии – грънчари, тъкачи, ковачи, бижутери, оръжейници, но преобладаващото население са селяните.

След Иван Асен II България е нападена многократно от татари. Това води до бунтове и въстания, като най-известното е въстанието на свинаря Ивайло. След няколко успешни битки срещу татарите и византийците, Ивайло превзема столицата Търново, жени се за царицата и е провъзгласен за цар. След смъртта на Ивайло нашествията на татарите от Златната орда се засилват. Слабата централна власт води до разпокъсването на страната.

Мир и просперитет настъпва единствено по време на царуването на Иван Александър II, чието четиридесетгодишно управление историците наричат Втори златен век на българската култура. От тази епоха са и сградите на хълмовете Царевец и Трапезица във Велико Търново, големите църкви в Несебър и скалните манастири в Иваново.

Към края на царуването си, обаче, той разделя страната на две части, а в северозападна България се отделя трета част, наречена Видинско царство. От това се възползват турците, които постепенно завладяват нови територии. През 1393 година турците, водени от султан Баязид, завземат Търново, а търновския патриарх Евтимий пращат на заточение в Бачковския манастир. През 1396 година пада и Видинското царство и така е сложен краят на Второто българско царство и за българския народ започва тежкият 500-годишен период на османско владичество.

1. Изберете правилния отговор.

- Втората българска държава има най-голяма територия по време на управлението на:
а) Иван Асен I б) Иван Асен II в) Иван Александър II
- Коя е най-многобройната група от населението по времето на Втората българска държава?
а) селяни б) занаятчии в) граждани
- Какъв е Ивайло преди да стане цар?
а) войник б) благородник в) селянин
- Колко български държави има през 1393 година?
а) една б) две в) три
- Колко века продължава османското владичество в България?
а) един б) пет в) петстотин

2. Отговорете на въпросите.

- С кои морета граничи България по време на управлението на Иван Асен II?
- С кого воюва Ивайло?
- Как се нарича периодът на управление на Иван Александър II?
- Кой султан превзема Търново?
- Къде е заточен търновският патриарх Евтимий?
- Коя година започва османското владичество в България?

ОСМАНСКО ВЛАДИЧЕСТВО И ВЪЗРАЖДАНЕ (1396 – 1878)

Османските турци владеят България в продължение на почти 500 години и това е един от най-тежките периоди в българската история, често наричан „турско робство“.

България пада първа под османско владичество и се освобождава последна, затова и съдбата на българите е най-жестока.

Още от началото на османското владичество местното население започва да се бунтува, а от средата на XV век се развива и хайдушкото движение. Българи участват и в армиите на чужди крале, които воюват със султана. През XV–XVII век периодично избухват въстания, но Османската империя е все още много силна и те са обречени на неуспех.

Началото на българското Възраждане е поставено от Паисий Хилендарски с написаната от него книга „История славяноболгарска“ през 1762 г. Продължител на великото му дело е Софроний Врачански – виден книжовник и духовник.

В средата на XIX век се развива и организираното национално-освободително движение. Най-известните революционери и борци за свободата на България от този период са Христо Ботев и Васил Левски. През април 1876 година избухва и най-голямото въстание на българите срещу османската власт, познато в историята като Априлското въстание.

България дава много жертви за свободата си, която е извоювана в резултат на Руско-турската освободителна война. На 3 март 1878 г. в Сан-Стефано е подписан мирен договор, който обявява България за автономно княжество, което включва Мизия, Тракия и Македония и обединява почти цялото българско население. Това е началото на Третата българска държава. Днес 3 март е национален празник на България.

1. Отговорете на въпросите.

1. Колко века продължава османското владичество в България?
2. Как още се нарича този период?
3. Защо съдбата на българите е най-жестока?
4. Кога се развива хайдутството?
5. Защо въстанията до XVII век не успяват?
6. Кога започва българското Възраждане?
7. Кой са най-известните български революционери?
8. Кое е най-голямото въстание на българите срещу Османската империя?
9. Кога България се освобождава от османска власт?
10. Защо 3 март е национален празник на България?

2. Попълнете фразите с подходящи думи от списъка.

въстание, делото, договор, жертви, началото, неуспех, празник, свобода

избухва _____	борец за _____
обречен на _____	давам _____
поставям _____	подписвам _____
продължавам _____	национален _____

3. Подредете тези периоди от българската история хронологически.

Византийско владичество _____	Златен век _____
Втора българска държава _____	Османско владичество _____
Втори златен век _____	Първа българска държава _____
Възраждане _____	Трета българска държава _____

ВАСИЛ ЛЕВСКИ (1837 – 1873)

Васил Левски е псевдоним на Васил Иванов Кунчев, български революционер и национален герой. Роден е на 6 юли 1837 г. в град Карлово. Учи в родния си град, а след това в Стара Загора. На 14 години остава без баща и помага на семейството си в този труден период.

На 21 години става монах в Сопотския манастир и приема името Игнатий. След три години излиза от манастира и се включва в борбата за освобождението на България.

През 1862 той заминава за Белград, за да участва в подготовката на група българи, които искат да се върнат в родината си и да се борят за свободата ѝ. Тогава получава името Левски – заради лъвския си скок по време на военни упражнения.

Въоръжени групи български емигранти влизат в България от Сърбия и Румъния, за да помогнат за освобождението ѝ. Те обаче не намират подкрепа вътре в страната, защото българският народ не е подготвен за тази борба. Затова Левски стига до идеята, че трябва всички българи да се включат в нейната подготовка – и бедни, и богати, и млади, и стари. Това е голямата му заслуга – да организира цялото българско население в борбата за свободата на родината. С подкрепата на българските емигранти в Букурещ идва тайно в България, с голям риск за живота си. За година и половина обикаля България три пъти и организира мрежа от революционни центрове. Неговият идеал е България да бъде демократична република, където да има братство и равенство между всички народности.

Постепенно българските революционери разбират, че е най-добре да се обединят усилията на емигрантите отвън и на революционната организация в родината, за да има успех борбата им.

През есента на 1872 г. обаче турската полиция арестува много хора от революционната организация. Левски също е заловен. Откаран е в София, изправен е пред съд и на 19 февруари, 1873 г. е обесен край София. На същото място (което днес се намира в центъра на града) има паметник на Васил Левски. Негови са думите: „Ако спечеля, печеля за цял народ, ако загубя, губя само себе си.”

Всяка година на тази дата около паметника му се събират много хора, за да покажат обичта си и благодарността си към големия български борец за свобода.

1. Вярно или грешно? Поправете грешните изречения.

1. Левски е фамилното име на Васил Иванов. _____
2. Васил помага на семейството си, след като баща му умира. _____
3. Като става монах, той приема името Игнатий. _____
4. През 1862 г. заминава за Белград, за да види един приятел. _____
5. Получава името си Левски, защото скача като тигър. _____
6. Народът ни все още не е подготвен да се бори за свободата си. _____
7. Голямата заслуга на Левски е, че организира целия народ за освобождението на родината. _____
8. Идеята на Левски е, че само богатите и младите хора трябва да участват в борбата за свобода. _____
9. За година и половина обикаля България два пъти. _____
10. Васил Левски мечтае един ден България да стане демократична република. _____
11. Той се бори за равенство и свобода на всички народности. _____
12. Арестуван е от турската полиция и е откаран в Букурещ. _____
13. На мястото, където е обесен, е построен музей на Левски. _____
14. Българите много обичат големия български герой. _____

2. Попълнете празните места в мисълта на Левски.

Ако спечеля, _____ за цял народ, ако загубя, _____ само себе си.

ХРИСТО БОТЕВ (1848 – 1876)

Христо Ботев е велик български поет и революционер. Роден е на 6 януари, 1848 в гр. Калофер в многодетно семейство. Баща му е известен учител. Христо получава добро образование. Първо завършва калоферското училище при баща си. После заминава за Русия и учи в гимназия в Одеса като частен ученик. Не посещава редовно часовете, но чете в различни библиотеки предимно руски писатели. Те оказват влияние върху стила му на писане. По това време, на 19-годишна възраст, той пише първото си стихотворение, което е изповед пред най-скъпия за него човек – майката.

След като напуска Одеса, Ботев не се задържа дълго на едно място. Връща се в България, но за кратко. Заминава за Румъния, където се запознава с известни български революционери. Известно време живее с Васил Левски в една изоставена мелница и заедно споделят трудния емигрантски живот.

В Букурещ издава първия си вестник „Дума на българските емигранти“, но заради революционните си идеи, е пратен в затвор. След като излиза оттам, продължава да пише и да редактира различни патриотични вестници. Много силно е стихотворението му „Обесването на Васил Левски“ за неговия приятел и брат по оръжие. Изпълнено е с болка от загубата на великия син на майка България.

През 1875 г. сключва граждански брак с Венета Везирева, племенница на българския епископ в Букурещ. Тя му помага да купи своя печатница и да продължи да издава вестника на тайната емигрантска организация, наречен „Знаме“. В него Ботев приканва на бунт всички българи.

На 1 май 1876 г. избухва Априлското въстание – най-голямото до тогава в България. Ботев е решен да помогне. Организира голяма група добре въоръжени бойци. През май, скоро след като се ражда дъщеря му Иванка, той повежда другарите си към родината. Начело с техния смел войвода Христо Ботев, те се качват от румънския бряг на австрийския кораб Радецки. По пътя се преобличат с бойните си униформи и принуждават екипажа да спре кораба до българското село Козлодуй на река Дунав. Слизат на брега, целуват родната земя и тръгват към Враца. Очакват, че там към тях ще се присъединят въоръжени българи, но това не се случва. След няколко дни бой с османските войски, на 1 юни вечерта, Ботев пада убит на Врачанския Балкан.

Големият поет-революционер оставя на поколенията поезия, изпълнена със силна любов към родината, за която дава живота си. Всяка година на 2 юни, наричан още Денят на Ботев и на загиналите за свободата и независимостта на България, сирените обявяват едноминутно мълчание в цялата страна в тяхна чест.

1. Отговорете на въпросите.

1. Кога и къде е роден Ботев?
2. Къде учи?
3. Къде пише първото си стихотворение?
4. Къде емигрира?
5. С кого живее заедно в една мелница?
6. Как се казва първият вестник, който поетът издава?
7. С какво се занимава в Румъния?
8. Кога се жени?
10. Кога става баща?
11. Как се казва корабът, с който Ботев и другарите му отиват в България?
13. Къде е убит поетът?
14. Кога е Денят на Ботев и на всички, загинали за свободата и независимостта на България?

ИВАН ВАЗОВ (1850 – 1921)

Иван Вазов е голям български писател и поет. Роден е през 1850 г. в Сопот – малко подбалканско градче. Той израства в семейство, където редът, моралът и традициите са много уважавани. Има седем братя и две сестри. Двама от братята му стават генерали.

Баща му е търговец. Исква и синът му Иван да продължи професията му. Но момчето има друго желание – много обича да пише. Баща му не гледа с добро око на това занимание на сина си, но майка му го подкрепя.

Той завършва училището в родния си град. После учи в гимназия в Пловдив. Получава добро образование за онова време. Научава доста добре френски, гръцки и турски и чете в оригинал френски поети и писатели.

През 1870 г. баща му го изпраща в Румъния при чичо му, също търговец, за да практикува при него. Но синът му и там продължава да пише. Живее няколко месеца с български емигранти-патриоти, избягали от родината си, за да подготвят там освобождението на България. Те оказват влияние върху патриотичното възпитание на Вазов. Той пише повест за тях.

По време на Руско-турската освободителна война е преводач.

След Освобождението живее в Пловдив. В този период Вазов създава основите на новата българската литература. Пише стихотворения, разкази, пътеписи и др. за патриотизма на българите, за освободената родина, за благодарността към руските войници, за красотата на природата ни, която той толкова обича.

Живее три години в Русия, където пише най-известния и най-превеждания български роман „Под игото“ (*игото* означава робство). В него разказва за страданията на българите и за борбата им за свобода.

След това се премества в София. Тук пише и пиеси, които се играят в Народния театър. Живее в къща, близо до театъра. Днес тя е музей на Иван Вазов, а театърът носи неговото име.

Вазов оставя за поколенията 30 тома творби и любовта си към родината.

1. Отговорете на въпросите.

1. Какъв е Иван Вазов?
2. Къде е родният му град?
3. В какво семейство израства?
4. Кой от роднините му са генерали?
5. С какво се занимава баща му?
6. Той иска ли синът му да стане поет и писател?
7. В кои училища учи Вазов?
8. Какво образование получава?
9. Защо баща му го изпраща в Румъния?
10. Какво правят българските емигранти там?
11. Какъв е писателят по време на Руско-турската война?
12. Какъв роман е „Под игото“?
13. Как се казва Народният театър сега?
14. Какво оставя за поколенията големият поет?
15. Кой са най-известните писатели и поети във Вашата страна? Разкажете за един от тях.
16. Писали ли сте някога стихове?

2. Прочетете стихотворението от Вазов.

АЗ СЪМ БЪЛГАРЧЕ

Аз съм българче и силна
майка мене е родила;
с хубости, блага обилна
мойта родина е мила.

Аз съм българче. Обичам
наше планини зелени,
българин да се наричам –
първа радост е за мене.

Аз съм българче свободно,
в край свободен аз живея,
всичко българско и родно
любя, тача и милея.

Аз съм българче и расна
в дни велики, в славно време,
син съм на земя прекрасна,
син съм на юнашко племе.

МАДАРСКИЯТ КОННИК

България е малка страна, но има огромно културно и природно богатство. В списъка на ЮНЕСКО за световното културно и природно наследство са включени девет обекта – седем културни и два природни. В списъка за нематериално културно наследство има четири традиции от България. Мадарският конник е включен в списъка през 1979 г.

Мадарският конник се намира до село Мадара, което е близо до Шумен, град в Североизточна България. Паметникът датира от VIII век. Това е средновековен барелеф, изсечен на скала на 23 метра височина. Представлява конник в естествена големина, който държи копие в ръката си. Вижда се също летящ орел, куче, което следва конника, и лъв пред краката на коня. Има надписи на гръцки език. Учените свързват изображението с различни български владетели от този период. Тогава България е много силна държава с голямо влияние и всеки един от владетелите ѝ може да е този триумфиращ конник. Паметникът е единственият скален барелеф от ранното Средновековие в Европа.

Мадарският конник е част от голям археологически комплекс. Това място е свързано и с траките. За тях това е било много голям ритуален център. Посещението на комплекса е незабравима разходка във времето. Заобикалящата го природа е също уникална. Много близо се намират и първите две български столици – Плиска и Преслав, които също пазят спомена за една велика държава.

През 2008 година в България се прави анкета за избиране на глобален символ на страната. Мадарският конник събира най-много гласове.

1. Изберете правилния отговор.

1. Колко обекта в България са включени в списъка на ЮНЕСКО за световно културно и природно наследство?

а) девет	б) седем	в) четири
----------	----------	-----------
2. Къде се намира Мадарският конник?

а) близо до Шумен	б) близо до София	в) близо до Пловдив
-------------------	-------------------	---------------------
3. Кога е създаден?

а) през Средновековието	б) през Античността	в) през Възраждането
-------------------------	---------------------	----------------------
4. Какво представлява паметникът?

а) барелеф	б) картина	в) статуя
------------	------------	-----------
5. На какъв език са надписите?

а) старобългарски	б) славянски	в) гръцки
-------------------	--------------	-----------
6. Кои стари български столици се намират наблизо?

а) Плиска	б) Преслав	в) и двете
-----------	------------	------------

2. Напишете сродни думи, които знаете.

1. конник	
2. летящ	
3. владетел	
4. значим	
5. датирам	
7. надпис	
8. учен	

НЕСЕБЪР

Старият град Несебър е включен в списъка на световното културно наследство на ЮНЕСКО през 1983 г. В града има много добре запазените исторически паметници от различни епохи. Несебър е с многовековна история. Той е един от най-древните градове в Европа. Той е построен върху полуостров на Черно море. Разположен е близо до град Бургас. Символ на града е Вятърната мелница, която първа посреща посетителите на това очарователно място.

В началото Несебър е малко тракийско селище, след това е гръцка колония. Носи името Месамбрия и постепенно става град-държава с високи крепостни стени, амфитеатър, водопровод и канализация. През 72 г.пр.н.е. е важна част от Римската империя, известен търговски и културен център.

През 812 г. е част от българската държава и тук живеят славяни и българи. Тогава приема името Несебър. След това е част от Византия, а след време – част от Османската империя. Много култури и религии се смесват на това място и го превръщат в ценно културно богатство. Днес се радваме на забележителности от много епохи.

Крепостната стена е от V–VI век и е най-добре запазена близо до пристанището. Византийските терми (бани) са от времето на Юстиниан 1 Велики (483–565). Има останки от доста базилики от различно време. Много къщи от Възраждането – XVIII и XIX век, са в чудесно състояние и дават информация за живота тогава. Градът е истинско съкровище, но най-ценни са църквите. В Несебър има 44 църкви, които датират от V до XIX век. 18 от тях са запазени.

Неповторимата атмосфера на Несебър привлича хиляди български и чужди туристи през цялата година.

1. Вярно или грешно? Поправете грешните изречения.

1. Несебър е включен в списъка на ЮНЕСКО за световното културно наследство. _____
2. Градът е разположен на река Дунав. _____
3. През различните епохи в града са живели траки, гърци, славяни, българи, римляни. _____
4. Когато градът е гръцка колония, няма крепостни стени. _____
5. Термите са построени от славяните. _____
6. В града няма нищо от Възраждането (XVIII–XIX век). _____
7. В Несебър има само няколко църкви. _____
8. В Несебър има туристи само през лятото. _____

2. Прочетете кои са обектите на световното културно, природно и нематериално наследство, включени в списъка на ЮНЕСКО.

1. Боянската църква
2. Ивановските скални църкви
3. Казанлъшката гробница
4. Мадарския конник
5. Стария град на Несебър
6. Рилския манастир
7. Свещарската гробница
8. Национален парк „Пирин“
9. Природен резерват „Сребърна“
10. Нестинарството
11. Обичаят „Сурва“
12. Фолклорният фестивал в Копривщица
13. Мартеницата

КОЛКО ДОБРЕ ПОЗНАВАТЕ БЪЛГАРИЯ?

1. Изберете правилния отговор.

1. Площта на България е:

а) 222 000 кв.км	б) 101 000 кв.км	в) 111 000 кв.км
------------------	------------------	------------------
2. Населението на България е около:

а) 17 млн. души	б) 7 млн. души	в) 9 млн. души
-----------------	----------------	----------------
3. Най високата планина в България е:

а) Витоша	б) Родопите	в) Рила
-----------	-------------	---------
4. Река Дунав минава през

а) две държави	б) десет държави	в) два континента
----------------	------------------	-------------------
5. България има:

а) 28 области	б) 12 области	в) 39 области
---------------	---------------	---------------
6. България е на ... по брой на минерални извори в Европа.

а) първо място	б) второ място	в) трето място
----------------	----------------	----------------
7. Връх Мусала се намира на планината

а) Пирин	б) Средна гора	в) Рила
----------	----------------	---------
8. Един килограм розово масло се произвежда от около ... розов цвят.

а) един тон и половина	б) 2,5 кг	в) два тона и половина
------------------------	-----------	------------------------
9. Най-старото население по българските земи са

а) славяните	б) траките	в) гърците
--------------	------------	------------
10. Най-старото златно съкровище в света е открито до

а) София	б) Пловдив	в) Варна
----------	------------	----------
11. Златният век на българската култура е през

а) трети век	б) петнайсети век	в) девети век
--------------	-------------------	---------------
12. Стара Велика България е създадена от хан Кубрат на територията на

а) Сърбия и Румъния	б) Украйна и Южна Русия	в) Полша и Украйна
---------------------	-------------------------	--------------------
13. Българската нация е създадена от

а) гърци, славяни и хуни	б) траки, славяни и перси	в) траки, славяни и прабългари
--------------------------	---------------------------	--------------------------------
14. Глаголицата е създадена по време на управлението на

а) княз Борис I	б) хан Аспарух	в) цар Калоян
-----------------	----------------	---------------
15. България пада под османско владичество през

а) 1396 г.	б) 1296 г.	в) 1596 г.
------------	------------	------------
16. Коя година България се освобождава от турско владичество?

а) 1900	б) 1878	в) 1788
---------	---------	---------
17. Кой е първият български княз след Освобождението?

а) княз Фердинанд	б) княз Борис	в) княз Батенберг
-------------------	---------------	-------------------
18. Кога е съединението на Княжество България и Източна Румелия?

а) 6 септември 1885	б) 9 септември 1944	в) 1 май 1885
---------------------	---------------------	---------------
19. Кой цар управлява България по време на Втората световна война?

а) Борис I	б) Борис II	в) Борис III
------------	-------------	--------------
20. През коя година настъпват демократичните промени в България?

а) 2012	б) 1989	в) 1970
---------	---------	---------

Отговори: 1 – в; 2 – б; 3 – в; 4 – б; 5 – а; 6 – б; 7 – в; 8 – в; 9 – б; 10 – в; 11 – в; 12 – б; 13 – в; 14 – а; 15 – а; 16 – б; 17 – в; 18 – а; 19 – в; 20 – б

Учебното помагало по български език за бежанци ниво В1 е изработено по проект на Български Червен кръст „Подобряване на условията за прием и интеграция на лица, търсещи убежище и бенефициенти на международна закрила в България”. Проектът е финансиран от Европейската комисия и Представителството на Върховния комисар на ООН за бежанците в България.

